

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՊԵՏՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԻՎԱԲԱԿՈՒՆԻ

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ՔԱՅՈՒՄ 1877 ԱՍԻՆ

ՆԻՍ Է.

22 ՇՈՒԼԻՍ 1877

ԿՈՍՏԱՆՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ի. ՄԻՔԱՅԻԼԵԱՆ

1877

ՄԱՅՐ ԴԻՒԱՆ

Ստեփան Արքայան	Վարդ	Ա. ԱՏՆԱԳԵՑ
Նուրան Յաջաննէս	Էֆէնտի	Բ.
Տիգրան Կառաֆեան	Էֆէնտի	Գ.
Համար Նամ Ա. Ալաճանեան	»	Ա. ԱՏՆԱԳԵՑ
Մարտիկ Մ. Վրեան	»	Բ.
Տերցիկ Ս. Կոմի	»	Գ.

ՉԵՌՆԱՅԻՆ ԴԻՒԱՆ

Խորեն Արքայապետ Նար-սէյ		ԱՏՆԱԳԵՑ
Տ. Էֆէնտի Վարդապետ		
Յարաթի Մ. Վրեան-Վարդ	Էֆէնտի	

ԳՍՍՏԻՍԸՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Յաջաննէս Նուրան	Էֆէնտի	ԱՏՆԱԳԵՑ
Կառաֆեան Մարտիկ	»	
Վարդ Ս. Կոմի	»	

ԿԱՆՈՒՄՈՅ ԴԻՒԱՆ

Բարսեղ Հալաճեան	Էֆէնտի	ԱՏՆԱԳԵՑ
Յաջաննէս Ալաճանեան	»	
Ստեփան Փարապետ	»	

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Մարտիկ Մամիկոնեան	Էֆէնտի	ԱՏՆԱԳԵՑ
Մարտիկ Սարգսյանեան	»	
Նիկողոս Ալաճանեան	»	

ՀԱՄԱՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Աննաքերիմ Մանուկեան	Էֆէնտի	
Ալաճան Սարգսյանեան	»	
Ստեփան Վելլիկեան	»	

ԻՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Մարտիկ Սարգսյան Կարապետ		ԱՏՆԱԳԵՑ
Ալաճան Վելլիկեան	Էֆէնտի	
Քրիստոսոս Վարդապետ	»	

ՆԱԽԱՉԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Վարդ Սիմոնեան	Էֆէնտի	ԱՏՆԱԳԵՑ
Տիգրան Կառաֆեան	»	
Օգոստին Կառաֆեան	»	

ԽՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Կարապետ Կառաֆեան	Էֆէնտի	ԱՏՆԱԳԵՑ
Պողոս Պառնասեան	»	
Սիմոն Յելլիկեան	»	

ԱՂԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՅՈՒՄ 1877 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ Է.

22 ՅՈՒՆԻՍ 1877

ՆԱԽԱՂԱՋ. — ԱՄԵՆ. Տ. ՆԵՐՍԷՍ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԿ ՀԱՅՐ
ԱՏՆԱԳԵՑ. — ՆՈՒՐԵԱՆ ԷՅԷՆՏԻ (Բ. ԱՄԵՆԱՊԵՏ)

ԱՂԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈՒՄԱՆՔ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒՄԱՆՔ	22. Գլորիա Ստեփանեան	Բ. 2	Խոսիտար Ս. Կարապետ	
ԵԿԵՆՆԵՍԻԱՆՔ	23. Խաչիկ Մանուկեան	Բ.	49. Միքայիլ Պաշտօնեան	Բ. 2
1. Խորեն Արքայապետ. Նար Պէյ	24. Կարապետ Արքայապետեան	Բ.	50. Պողոս Թորոսեան	
2. Կարապետ Եղիշ. Սեբոսեան	25. Համար Նամ Մարտիկ	Բ.	51. Նիկողոս Ալաճանեան	Բ.
3. Մարտիկ Ս. Կարապետ	26. Միքայիլ Պառնասեան	Բ.	52. Տրդատ Փարապետ	Բ.
4. Արքայապետ Վ. Ոստիմեան	27. Յոսէֆ Պառնասեան	Բ.	(Գ. Վիճակ)	
5. Գարեգին թագաւորեան	28. Ն. Մարտիկեան Տարթուր	Բ. Պ	Բերտա Է.	
6. Էֆէնտի թագաւորեան	29. Պողոս Պառնասեան	Բ.	Գարսի Վարդ	
7. Խորեն թագաւորեան	30. Սարգիս Արքայապետ	Բ.	53. Արիկ Ունեան	Բ.
8. Համար Նամ Վիճակեան	31. Սահակ Արքայ	Բ. Պ	54. Գրիգոր Ալաճանեան	Բ.
9. Յոսէֆ Պառնասեան	32. Աննաքերիմ Մանուկեան	Բ. Պ	55. Մարտիկ Ս. Տիգրան	Բ.
10. Նիկոլոս թագաւորեան	33. Փէլաքեան Տարթուր	Բ. Պ	56. Մարտիկ Մամիկոնեան	
11. Պողոս թագաւորեան	34. Բարթոլոմէոս Գրիգորեան	Բ.	57. Նշան Քարապետ	Բ. Պ
12. Արքայապետ Վ. Մարտիկեան	35. Յոսէֆ Պառնասեան	Բ.	58. Ստեփան Խոսիկեան	Բ.
13. Գրիգոր թագաւորեան	36. Արքայ Տերցիկ	Բ. 7	59. Տեղաւոր Մ. Կարապետ	Բ. Պ
14. Գրիգոր թագաւորեան	27. Գլորիա Սարգիսեան	Բ. 2	60. Իլիաս Չոպեան	Բ. Պ
15. Խորեն թագաւորեան	(Բ. Վիճակ)	Բ.	61. Յարաթի Մարտիկեան	Բ.
16. Յարաթի Մարտիկ	Պէլլիկ	Բ.	62. Գրիգոր Մարտիկեան	Բ. Պ
17. Յոսէֆ Պառնասեան	38. Աննաքերիմ Մանուկեան	Բ.		
18. Սարգիս թագաւորեան	39. Ալաճան Սարգսյան	Բ.	Միլիտար	
19. Սահակ թագաւորեան	40. Բարսեղ Հալաճեան	Բ. Պ	63. Կարապետ Պ. Պարտեան	Բ. Պ
20.	Ելիկիայիտ	Բ.	64. Յակոբ Կառաֆեան	Բ. Պ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ	41. Զարեհ Վարդապետ	Բ.	65. Յակոբ Պ. Նորատուրեան	Բ.
(Ա. Վիճակ)	42. Մարտիկ Վարդապետեան	Բ.	66. Տիգրան Կառաֆեան	Բ.
Գարապետ, Կիտիկ Վարդապետ	43. Պողոս Կառաֆեան	Բ.	67.	
Գարապետի դուստր	44. Աննաքերիմ Մարտիկեան	Բ.	Պէլլիկ Է. Գարապետ	
21. Գրիգոր Պարթևեան	Խոսիտար Ս. Խոսի	Բ.	68. Յ. Մարտիկ-Վարդ	Բ. Պ
Բ. Բարսեղ Պարթևեան	45. Թագաւոր Պէլլիկ	Բ.	(Գ. Վիճակ)	
Բ. 2 Բարսեղ Պարթևեան	46. Սիմոն Յելլիկեան	Բ.	Գարապետ Է. Խոսի	
Բ. Պ Բարսեղ Պարթևեան	47. Գարսի Վարդապետ	Բ.	69. Յոսէֆ Պառնասեան	Բ.
	48. Ստեփան Ալաճանեան	Բ. Պ	70. Ստեփան Պէլլիկեան	Բ.

Գատըղիս
 71. Կորսակա Շահարացեան Բ. 2
 72. Մզրաբէ Մուրաթեան Բ.
Նարըղասիտ
 73. Յակոբ Եղմկեան
Ենիմանաղլ Սամարիայ
 74. Օգոսն Թաճատրեան Բ.
Թօփղասիտ
 75. Յովհաննէս Մարգարեան
Էյուսկ Ս. Էղիս և Ս. Աստուսանախին
 76. Գարեղին Յ. Մելիքեան Բ.
Գարսա շիշմէ
 77. Աստիա Ինիտարեան
Հիսար և Պարսի զիս
 78. Յովհաննէս Կուրեան
Նար զիս և Սրեկիս
 79. Դաշար Հոփեան Բ. Պ
Պարս
 80. Մկրտիչ Գ. Էստեան Բ. 2
 81. Յովհաննէս Կրճիկեան Բ. 2
 82. Թաղէս Թրքաճեան Բ.
Բարակեօնիկի
 83. Յարութիւն Չիճիկեան Բ. Պ
 84. Յարութիւն Գ. Տասեան Բ. Պ
(Ե. Վիճակ)
Սամարիս
 85. Աւերսան Պլիլեան Բ. 7
 86. Աւետիս Բօրլեան Բ. 7
 87. Եղիազար Մելիքեան Բ. 2
 88. Մինաս Ճափճափեան Բ.
 89. Յակոբ Քաղաղեան Բ.
 90. Յակոբ Ամանեան Բ.
 91. Նազարէթ Շահարացեան Բ.
 92. Յարութիւն Թիւլեան Բ.
 93. Յակոբ Առլակ Բ.
 94.
Խաւսղիս
 95. Աստիա Ալիսն Տիրլիք Բ. Պ
 96. Թաճատր Պ. Մրտրեան Բ. Պ
 97. Ռիթլոս Պլիլեան Բ.
 98. Սիմոն Միքայէլեան Բ.
 99. Սարգիս Արաճեան Բ.
 100.

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՔ
 Կարին 101.
Քեօրանեա
 102. Մ. Փափագեան Տօրթօր Բ.
Ադրիանապօլիս
 103. Ռուբէն Կիսթի Չիլրոսեան Բ. Պ
Նիկիոսիս
 104. Կարաղեա Ս. Իսթիսեան
Ալին
 105. Պարոս Մրտրեան
Հարսնիսար
 106.
Արարիկ
 107. Կարաղեա Թալիկեան
Բաղէշ
 108
Պրաս
 109. Քրիստոսոս Դաղարեան
Երզնկիս
 110.
Ամասիս
 111. Համարձուճ Ալեանեան
Բարս
 112. Յովհաննէս Աղճուսեան
Էղիսիս
 113. Յակոբ Իսթիսեան
Մանճրլիս
 114.
Հանք
 115.
Երզնկա և Բարիկ
 116.
Թի. քիլոս
 117. Տիգրան Գ. Սիմանեան Բ.
Կիսարիս
 118 Գլորի Գրլիսեան
Խարիկ
 119. Յովհաննէս Կաղանեան
Պարլիս
 120. Յովհաննէս Յովհաննեան

Մուշ
 121. Ստեփան Պ. Պ. Փափագեան
Տիվրիկ
 122. Նշան Գարաղաղեան
Չիլրոս և Մարս
 123.
Տրապիզօն
 124.
Պարս
 125. Մելքոն Իսկիլեան Բ.
Տիգրանուկիս
 126. Միշրան Չարսեան
Վան
 127. Սիմոն Մրտրեան Բ. Պ
Արարիկ
 128.
Հալիս և Այերսայ
 129.
Սերասիս
 130. Մկրտիչ Յ. Մելիքեան
Ռուսնախ
 131.
Կարս
 132. Արթուր Յ. Ալիաղեան
Չիլիսիս
 133. Համարձուճ Սարգիլիսեան
Գարսիս
 134
Առան
 135
Արիկ
 136. Մտրիլոս Ալիքոսեան
Եօզրատ
 137. Լօղմիթ Պալեօղեան Բ.
Մարտիս
 138. Գլորի Վարդանեան Բ.
Իգիլ
 139. Պաղի Պաղեան Բ.
Էղիսոս
 140

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ս. Հրանտէ գարեկարգութեան Ազգային վարժարանաց .

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ժամն 7ը քաւորդ անցած՝ առեանը բացուեցաւ ի ներկայութեան 35 երեսօխոսանաց , որոց վերջին թիւն յանգեցաւ 49 ի :

Գիւտնն առեանական գործողութեանց ձեռնարկէլէ առաջ տեսնելով որ ունինդիր ժողովուրդը սովորականէն շատ աւելի խառն բաղմամբեամբ լեցուած է ժողովարանին մէջ , հարցոց Պատրիարքական Փոխանորդ Հօր՝ թէ առանց ստանակի այնքան ժողովուրդ ինչպէս կրցեր է ներս մտնել :

ՊԱՏՐ . ՓԵՆՐԴ . — Ընդ ամենը 150 տոմսով տարուած է , որոց բոլորն ալ պրուկցաւ . իսկ բազմութիւնը տեսնելով որ ստանակ չկայ , առանց ստանակի ներս մտաւ . եթէ Ժողովն ուզէ՝ թոյլտուութիւն կրնայ ընել այս անգամու համար :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք . ԷՅ . — Տամակայ թըւոյն 150 ըլլալը Ղալաթիոյ եկեղեցոյն համար էր . հոս ընդարձակ է , ուստի ստանակայ թիւը կրնայ աւելցուիլ :

Տ . ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ . — Առանց ստանակի ներս մտնելն արդիւեալ է կանոնադրութեամբ . և արդէս զի կանոնադրութեան հակառակ չըլլայ , կառաջարկեմ որ յայտարարուի թէ այս սորուան եղածը բացառութիւն է :

Ս . ՆԱԽԱԳԱՀ . — Էս թոյլտուութիւն ըրի որ ներս մտնեն իբր բացառութիւն այսօրուան համար միայն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ . — Ուրեմն Ժողովը կրնա զուտի որ այսօրուանը բացառութիւն է . ուրիշ անգամ զարձեալ ստանակաւ պէտք է ներս մտնեն ունինդիրները . և այս նպատակաւ 150 տոմսով ևս պէտք է տարուի , և ստանակայ թիւը կրկնապատուի , որպէս զի ներս մտնել ուղղները կարենան կրճիսաւ ստանակ ստանալ :

Պ

Բացակայութիւն

Ատենապետ Էֆէնտին՝ օրինական պատճառաւ բացակայ եղող քանի մը երեսօխոսանայ անունները թուելէ ետե որք են՝

Տ. Գարեգին վրդ. Թութարեան՝ ճամբորդութեան պատճառաւ

Տ. Սահակ քհնյ. Տ. Սարգսեան՝ տկարութեան պատճառաւ

Առաքել Էֆ. Ալթուն Տիրրի՝ տկարութեան պատճառաւ

Ղազար Էֆ. Հովուեան՝ տկար. պատճառաւ
Յարութիւն » Մէրեէմ-գուլի » »
Խաչատուր » Մխարեան » »
նշանակել տուաւ ներկայութեան տուճարին մէջ:

Չ

Քննարկութիւն Ատենագործական Գ. և Ե Նստի

Ատենապետ Էֆէնտին յայտնելով որ Գ. և Ե. նստերու ատենագրութիւնը արդէն տարագրեալ և ցրուեալ են երեսօխոսանայ, նախ՝ Գ. նստի ատենագրութեան վրայ ի գիտողութիւն հրահրեց երեսօխոսաններն:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Գ. նստ՝ երես 95, Ա. սինակ. խօսք մ'ունիմ, որ իր նախընթացը չունի, ինչպէս որ գիտողը պիտի տեսնէ. երբ Ա. Պատրիարքը Մէրեէմ-գուլի Էֆէնտին խօսք ուղղեց Ղալաթիոյ թաղական պաշտօնատիրութեան մասին, Մէրեէմ-գուլի Էֆէնտին ըսաւ. « Ես բողոքովն անոր կը ձգեմ այդ պաշտանը ». Ես ալ պատասխանեցի թէ՛ « Ես ալ կը յայտարարեմ թէ՛ երեսօխոսանութենէս դուրս պաշտօն վարելու դիտարութիւն չունիմ »: Այս խօսքս Նորին Սրբազանութեան ուղղեալ էր, վասն զի նա կրնար հասկնալ ըսածս. և յուզուելու պէտք չկար այդ մասին:

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Գ. նստ՝ 92 երես. խօսք մ'ունի իր ընտ չէ նշանակուած.

ըսած էի թէ՛ քանի որ Դաղախ Սահմանագրութեան հոկատակ կը վարուի, ի՞նչպէս կարելի է Նորին Սրբազանութենէն՝ Սահմանագրութեան անթերի գործադրութիւն սրահանջել: Ի սրտատասխան՝ Ստեփան վաչա ըսաւ թէ՛ Ա. Պատրիարք Հօր աննորիւմ անձերէն մէկն ալ դուք էք. կը բողոքեմ ըսի Ստեփան վաչայի այս խօսքերուն դէմ: Ստեփան չեն նշանակուած:

Նոյնպէս միևնոյն միջոցին բողոքած եմ Ստեփան վաչային յանուն Դաղախ խօսելուն համար. ինձ հետ շատերն ալ բողոքած են, բայց չեն արձանագրուած: Կառաջարկեմ որ ասոնք արձանագրուին:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Սխալ է. ոչ որ չը բողոքեց. եթէ բողոքող ըլլար՝ մեր ալ անոնց դէմ կը բողոքէինք:

Ս. ՆԱԽԱԳԱՋ. — Իմ խօսքերուն մէջ ալ սրահաս մը կայ. որ պէտք է նշանակուի: Ըսի թէ՛ « Կան խել մը անձինք ալ՝ որ ամեն բան իրենց համար և իրենցմով կուզեն ընել »:

Ատենապետ Էֆէնտին՝ Մէրեէմ-Գուլի Էֆէնտին գիտողներն ալ ներկայացուց Գ. նստի ատենագրութեան վրայ, որ կարգացուցաւ:

ՊԵՎԵԱՆ Թ. ԷՖ. — Կարգացուած նամակը՝ որ անցեալ նիստերէն մէկուն ատենագրութեան վրայ գիտողութիւն ընելու նպատակաւ գրուած է, այդ նպատակէն շատ հեռուն կանցի ի և բողոքովն նոր ատենարանութեան կերպարանք առած է, այնպէս որ եթէ այսօրուան ատենագրութեան մէջ անցնի այն, ատենագրութեան կէս թերթը կը գրուէ. Ես կառաջարկեմ որ այդ գիտողները չընդունուի. վասն զի պիտի տեսնենք որ այսուհետեւ ուրիշներ ալ Մէրեէմ-Գուլի Էֆէնտինն օրինակին հետեւելով՝ Ատենագրութեանց վրայ իրենց գիտողութիւններն երկարօրէն պիտի գրեն և զրկեն Դաղախ և իրենք տկարութիւն սրտաճառելով չպիտի դան: Եթէ իրօք Մէրեէմ-Գուլի Էֆէնտին խօսքերն այդ ատիճան այլայլուած են ատենագրութեան մէջ, ի՞նչ հարկ ամբողջ ատենագրութեան ֆորմա մը ընցնելու չափ գիտողներ չի նուազուի:

Թեան ֆորմա մը ընցնելու չափ գիտողներ չի նուազուի և զրկուի, թող ամբաստանէ: Գիտանք, և այն ասան Դաղախ կրնայ նկատողութեան ատենալ իւր բողոքը:

ՂԱՋԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Կը ձայնակցիմ Պէֆեան Էֆէնտին:

Տ. ՍՄԲԵՐՈՍԻՈՍ ՎՐԴ. — Նոյնպէս և Ես կը ձայնակցիմ:

ԻԹԹԻԻՃԵԱՆ Յ. ԷՖ. — Նոյնպէս ևս ալ կը ձայնակցիմ:

ԻԹԹԻԻՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Գ. նստի ատենագրութեան մէջ անձնական միջադէպ մը կայ, որ թերի է և որ իմ ի կարգ կոչուելուս կը վերաբերի. արդարեւ իրաւունք ունի Նոյն օրը խօսելու, և այս պատճառաւ քանի մը անգամ խօսք ուղեցի, սակայն Ատենապետ վաչան նոյն միջոցին թոյլ չտուաւ ինձ խօսիլ և սարգել խնդիրը. բայց որովհետեւ ինչպէս որ ամենա ալ կը յիշենք՝ նոյն օրը Սրբազան Պատրիարք Հօր հրաժարականի խնդիրը վրայ հասնելով՝ Դաղախ ընդերկար գրադեցուց, այնպէս որ ժամը 10 անցաւ. ատենապետ վաչան և ժողովականներէն շատերը մեկնիլ ստիպուեցան. և Ես իմ խօսելու իրաւունքս չկրցայ ի գործ դնել, ուստի այսօր խօսք կառնուիմ այդ միջադէպին թերի կէտերը կրայնելու համար:

Ահաւասիկ միջադէպը. (և կարգաց Գ. նստի ատենագրութեան 84 և 85 կրեպի հետեւեալ մասը).

« Այս միջոցին ատենապետը Ալաճաճեան Էֆէնտին և Իթիւճեան Կարապետ Էֆէնտին մէջ բանակիւ մը ծագեցաւ, և այնպիսի կերպարանք մը առաւ որ Ատենապետ վաչան երկուքն ալ ի կարգ հրահրելէ ետե հաղիւ կրցաւ այն աղմուկից միջադէպը գոցել: Բայց ըստ որում Իթիւճեան Էֆէնտին չհնազանդելով առանց խօսք առնելու զարձեալ կը կրկնէր իր բողոքական խօսքերն, Ատենապետ վաչան ատենագրութեամբ ի կարգ կոչեց զնա միայն. որ թէպէտ զիւանին դէմ բողոքելով խօսք՝ ուղեց պատասխանելու, սակայն Ատենապետ

վաչան կրցաւ նմա խօսքն, ըստ կանոնի ատենան վերջերը պէտք եղածն ընել հարկ համարելով »:

Այս տեղ բանակուի մը խօսք կայ, որ եղած չէ, և թէ ի՞նչ է պատճառն՝ այն ալ յիշուած չէ, ուստի պէտք է բացատրեմ: Քաղաքական ժողովը նամակաւ մը իւր պիտանէն ներկայացուցած էր Դաղախին, Կանոնը կը սահմանէր որ նամակը կարգացուի և ետքը պիտանէն յիշուի ի նախաքննութիւն. բայց նամակը չկարգացուեցաւ, և Ես առաջարկեցի որ կարգացուի: Չգիտեմ, նոյն միջոցին Ատենապետը պիտի Էֆէնտին իմ խօսքէս ի՞նչ հետեցնելով՝ ըսկրաւ սրտաշեղ իմ երեսխոսանս . . .

ՂԱՋԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — [Քննարկելով] Ատենապետ Էֆէնտին, միթէ գիտողութիւն է այս:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կարգաչեմ, համբերեցէք:

ԻԹԹԻԻՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — [Ժողովակերպով] Ատենապետը Էֆէնտին լռութիւն հետ գործ մը չունիմ, մի սրտաք, իմ առաջարկութիւնս Գիտանին ուղղեալ է: Այս խօսքն ըսած ժամանակս մէյմ'ալ յանձարծ Ատենապետ վաչան իւր ծանուցեալ անկողնաստիպութեամբն ի կարգ հրահրեց զիս . . .

ՓԱՓԱՋԵԱՆ և ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ ԷՖ. միասնապէս — Նախատինք է այդ խօսքը բացակայ Ատենապետ վաչային դէմ. կը բողոքենք և կը սրահանջենք որ Ատենապետ Էֆէնտին իր սրտատարութիւնը կատարէ ատենարան Էֆէնտին ի կարգ կոչելով:

[Պրնուկք և ամեն ուստեք ընդմիջումներ]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. [Պրնուկ հետոյ երեսխոսանաց դիմելով] — Կարգաչեմ. բեմական ատենագրութիւնը մի խանգարէք, և ձգեցէք որ Գիտանը աղաքօրէն կատարէ իր պաշտօնը. պէտք է որ գիտանք թէ գիտանը ձեզմէ աւելի սրտատար կը համարի զինքն նախանձախնդիր

կենտրոն իր անդամաց պատույն, նա մանաւանդ իր բացակայ Ա. Ատենապետին արժանաւորութեանը, կը հրաւիրեմ որեւէն տակնորսն է՝ Ֆէլիպին որ Ատենապետ բաշային նկատմամբ զօրծածած բաւերուն իմաստը բացատրէ:

ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ 4. էՖ. — Կը խոստովանիմ որ ծանուցեալ անկողնախորտիւն ըսելով, ամենին Ատենապետ բաշային թշնամանք ընելու միտք չունի:

Մկ կ'ըսէի կարկեր, — Բաւական է այդ բացատրութիւնը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խթիւնեան Էֆէնտի, շարունակեցէք ձեր խօսքը:

ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ 4. էՖ. — Այն տակն հարցուցի Ատենապետ փաշային թէ ի՞նչ պատճառաւ ի կարգ կը հրաւիրէ զիս. սակայն նա առանց հարցման պատասխանելու կրկին անգամ ի կարգ հրաւիրեց, և ես ալ բողոքեցի և խօսք ուղեցի որ ինքզինքս արգարացնեմ. ետքի ձեռքեց. և երբ Քաղ. Ժողովը ընտրութեան քըւէ համարը կը կատարուէր, գացի Ատենապետ փաշային քովը, և հարցուցի թէ ի՞նչ տարօրինակ խոստովան էր որ բանեցուց իմ վրաս. պատասխանեց թէ Քաղ. Ժողովը նամակին կարգապահին առաջարկած միջոցիս նոյն նամակը կորսուեք է եղեր, և չէ գտնուեր որ կարգապահի, իրենք ալ կարծեք են թէ ես գիտնալով զայդ՝ զիրենք նեղը լծելու համար զխոստովան ըրեր եմ այն առաջարկութիւնը: Պատուոյս վերայ յայտնեցի թէ բնաւ տեղեկութիւն չունի նամակին կորուսելն: Այն ատեն խօսք տուաւ Ատենապետ փաշան թէ ատենադպրութեան մէջ չպիտի անցնի այն զէպրը, բայց և այնպէս անցեր է: Ըսել կուզեմ թէ այս խնդրոյն մէջ սխալ հասկացողութիւն և թիւրիմացութիւն տեսնուեցան է, կուզեմ որ արձանագրութիւն այս խօսքերս:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ժողովը լսեց Խթիւնեան Էֆէնտիի բացատրութիւնները. թէ և նոյն օրը՝ յորում այդ միջոցէպը պատահած է, իրաւունքն էր պէտք եղած բացատրութիւնը տալ, սակայն չէ կրցեր, և բանի որ այսօր թիւրիմացութեան մը արդիւնք ըլլալը յայտնեց, կարծանագրութիւն իւր ստեղծեց և իրաւունք ունի:

Իրաւունքն էր պէտք եղած բացատրութիւնը տալ, սակայն չէ կրցեր, և բանի որ այսօր թիւրիմացութեան մը արդիւնք ըլլալը յայտնեց, կարծանագրութիւն իւր ստեղծեց:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. էՖ. — Քանի որ Խթիւնեան Էֆէնտի մեղաց կըսէ, նը ներուի իրեն:

[Արեւիկ]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կողոզեմ, ըսեցէք. զիւանը չկրնար ներել որ կարգէ քուրս խօսքեր լինին, ապա թէ ոչ՝ կը հարկադրէք զիս ժողովին տուած իշխանութեան համեմատ խոստովանութեամբ վարուելու: Այսօր կարեւոր խնդիրներ ունինք, պէտք է որ ժամափոփու ըլլանք:

Մէրեկմ-Պուլի Էֆէնտիի զխոսողութիւնը լսեցիք. զխոսողութիւն ընելու առթիւ ամբողջ ատենադպրութեան մը գրած է. Պէկեան Էֆէնտի առաջարկեց որ չընդունուի, և իրաւունք ունի. ուստի չենք կրնար զայն իրր ատենադպրական զխոսողութիւն անցունել այսօրուան ատենադպրութեան մէջ. կարելի է որ իւր այն օրուան ըրած խօսքերուն մէջ ինչ ինչ կէտեր զիւանադպրաց ուշադրութենէն վրիպելով՝ պակաս արձանագրուած ըլլան. որեւէն մեր Ատենադպրութիւն տիւն կը յանձնենք՝ որ նոյն օրուան եօրեքը բընելով՝ եթէ այնպիսի պակաս կէտեր կան՝ իւր յիշողութեանը ներածին չափ զանոնք ամբողջ և իրր զխոսողութիւն զետեղէ այսօրուան արձանագրութեան մէջ:

Ժողովը առանց զխոսողութեան ընդունեց Ատենապետ Էֆէնտիի սոյն յայտարարութիւնը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խթիւնեան Էֆէնտիի խօսքերուն պատասխան ունիմ տալիք, բայց խիստ կարճ պիտի խօսիմ Ժողովը ժամափոփու չընելու համար: — Ինք կըսէ թէ թիւրիմացութիւն եղաւ, բայց այնպէս չէ. այն ինչ մեք զիւանին գրասեղանին վրայ Քաղ. Ժողովը նամակը կը փնտռէինք և չգտնալու համար կը ատղնապէինք, և երբ որոշուեցաւ նոյն

նամակը չը կարգուէր, Խթիւնեան Էֆէնտի տեսաւ այն միջոցին մեր ատղնապը և ստիպեց որ նամակը կարգացուի. սնա այս պատճառաւ է որ բողոքեցի իրեն զէմ և իրաւունք ալ ունի:

Ուրիշ զխոսողութիւն ընող չըլլալով, Պ. նախ ատենագրութիւնը բուլի զրուեցաւ և ԸՆԴՈՒՆՈՒՆՅԱԼ Ժողովին:

Ատենապետ Էֆէնտի՝ Ե. նախ ատենագրութեան վրայ ի զխոսողութիւն հրաւիրեց երեսփոխանները:

ՓԱՓԱՄԱՋԵԱՆ Մ. էՖ. — Ե. նախ ատենագրութիւնը հիմնայ ստացայ, և ժամանակ չունեցայ ոչքէ անցունելու. կառաջարկեմ որ յառաջիկայ նամին թողաի:

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. — Ե. նախ 126 Երև և Բ. Էջ. Քաղ. Ժողովը ընտրելուց յանկին նկատեամբ ըսած խօսքիս վերջարանք թերի է, որ սխալ ըլլայ ստույն. Յանկը որ կատար է. պէտք է ետ դարձնել Ատենապետաց զիւանին՝ ոչ թէ նոր ցանկ բերելու, այլ 14 ին վրայ նորէն 14 հոգի աւելցնելու համար:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Քախման հիմն տի առաջարկեց որ Ե. նախ ատենագրութեան ընդունելութիւնը յաջորդին մնայ. Ժողովին կամը պիտի հարցնեմ այս մասին:

ՋԱՅՆԵՐ. — Ոչ, զխոսողութիւնը սխալ, և Մտաթէոս Եպիսկոպոս իւր զխոսողութիւնն ըրաւ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Քանի որ Քախման հիմն Էֆէնտի կըսէ թէ հիմա առիւթ ատենագրութիւնը և պատրաստուած չենք ի զխոսողութիւն, պէտք է Ժողովին հարցնեմ թէ արդեօք Ե. նախ ատենագրութիւնն այսօր զխոսողութեան և վաւերացման ենթարկելու մտադր է թէ ոչ:

ՋԱՅՆԵՐ. — Մեր երեկու ընէ ստացած ենք ատենագրութիւնը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ետ ըս. Ժողովը իւր կամը թող յայտնէ:

Չոյս ըսելով Ատենապետ Էֆէնտի բուլի զրաւ Ե. նախ ատենագրութեան վաւերացումն այսօր ընելու կամ յաջորդին թողելու կէտը:

Ժողովը 2 բուլի զէմ 22 բուլով ՈՐՈՇԵՑ այսօր զխոսողութեան և վաւերացման ենթարկել: Հետեապէս երեսփոխանները վերադին հրաւիրուեցան ի զխոսողութիւն Ե. նախ ատենագրութեան վրայ:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. էՖ. — Ե. նախ ատենագրութեան 115 երևին մէջ երեսփոխանական ընտրութեան վերաբերեալ ծանօթագիր մը կայ՝ որ պատրիարքական փոխանարդին ստորագրութիւնը կը կրէ. ըստ կանոնի՝ Սրբազան Պատրիարքին կողմէ պէտք էր զալ այդ ծանօթագիրը. ուրիշ անգամ չարտահանու համար այս զխոսողութիւն կընեմ և կառաջարկեմ որ արձանագրուի:

Տ. ՅՈՎ. Է. Ք. ՄԿԻՆԱՆ. [Պատր. Փոխ.] — Սրբազան Պատրիարքը չստորագրելու համար ես ստորագրած եմ. պատճառն իրմ կըլլայ հասկըցուի:

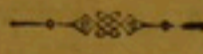
Ս. ՆԱԽԱԳԱՋ. — Կանոնագրութեան այդ յօդուածը բարեփոխել պէտք է. ի՞նչ հարկ կայ Պատրիարքին ստորագրելու քանի որ մեծ կարեւորութիւն մը չունի. ընտրեալն Օսմանեան հարստի է թէ ոչ, և թէ բանի՞ տարու է. ստանք Պատրիարքորանի անցադրատան քննելիք գործն են:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. էՖ. — Սրբազան Պատրիարքը բարեփոխութիւն կառաջարկէ. իրե կանոնագրական կէտ առաջարկութիւնը պէտք է զրոյ վրայ և յանձնուի նախաքննութեան:

ՊԵՎԵԱՆ Թ. էՖ. — Ի՞նչ վրաս ունի՞ կրք Պոխանորդ Հայրն ստորագրած է. հարկաւ Ս. Պատրիարքին հրամանաւ կատարող է. կարծեմ մեծ բան մը չէ սոյլ:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եստ մեծ բան է, ոչ թէ կանանադրական միայն, այլ և սահմանադրական և Ժողովոյս սրտայն վերաբերեալ կէտ կոյ այս խնդրոյն մէջ. անոր համար ըսի որ եթէ Սրբազան Պատրիարքը բարեփոխել կառաջարկէ, թող զբով բերէ խոր առաջարկութիւնը նախաքննութեան յանձնաւոր համարոյն ատեն Պէկեան Էֆէնտի ալ կը հասկնայ թէ ս'ըջտի մեծ սէտք կոյ Պատրիարքի ստաբիլութեան այս պարագային մէջ:

Ուրիշ զխտորութիւն չընող բլլալով, Ենտի ստենադրութիւնն ալ քուէի դրուեցաւ և ԸՆԴՈՒՆՈՒՆՅԱՒ Ժողովն:

Յ.

Ստաբիլութիւնը կամ խնդիրը
Ս. Պատրիարք Հօր.

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Քանի մը զբլխտար խնդիրներ կան, զորս պիտի հարդարեմ Ժողովը:

Ա. — Քաղաքական ժողով ընտրեցիր, երկու երեք անգամ հրախրեցի ընտրեալները և անձամբ ալ յորդորեցի որ դան. բոյց չընդունեցին և շեկան՝ բոյց չմէկ քանիքն. և երկուսան օրն ալ՝ յորում հրախրած էի զամենքն, դարձեալ շեկան, և այն մէկ քանին ալ՝ որ եկած էին, անոնք ալ մեծ մասին չընդունիր անանելով հրաժարեցան. և այսպիսի փափակ ժամանակի մէջ մինչդեռ կենցաղագէտ անձինք պէտք էին զանախլ մեր քով, մինակ մնայի:

Բ. — Երկէ չէ, սոջի իրիկունը՝ Փարիզէն Քաթարեան Պարեզին վարդապետ՝ որ մեր հրամանաւ հոն կը դանտի, այս միջոցին հետադիր քաշելով խնայուցեր էր թէ՛ Մարտեան վարժարանը 4 օրուան մէջ պիտի ծախուի: Այս ալ՝ ըստ որում՝ սասնկ կարևոր խնդրոյ մը վրայ լուսնիւն սրահել անհնար էր, թէ և Քա-

ղաքական ժողով չունինք, Փոխանորդին և Ղիւանապետին հետ խորհրդակցելով, իմ կողմէս բողոքոյ քաղրիր մը ի զիր սանել տուի, այս առաւօտ արտարին զործոց նախարարին հետ անանուելով՝ բերանացի ալ սէտք եղածը խօսեցոյ. և զրած քաղրիր՝ ինչպէս որ Առեւտպետ Նուրեան Էֆէնտի ալ տեսաւ, Մարտեան վարժարանին վաճառումն արդիւլելու և եթէ վաճառուած ալ բլլայ՝ ստակը յարաձայնի դրուելու և յիշեալ վարժարանի մասին մեր ազգին ունեցած իրաւունքներն երևան հանելու համար մեզմէ և հատկապէս ինքնին խօսան յանձնաժողով մը դրուելու խնդրանք՝ փութացոյ այսօր զրկել յիշեալ նախարարին, որպէս զի առանց փախանակ անցնելու Բ. Ղանին հետադրուի ի Փարիզ: (Եստ աղէկ. շատ աղէկ.) Այս կէտն ալ Պատրիարքութեան խնդրոյն կը վերաբերի, այն խնդրոյն՝ որոյ արդէն Ժողովը կարևորութիւն տուած և Օրակարգն անցուցած է. Մարտեան վարժարանի խնդիրն սակէց երկու տարի առաջ Ժողովոյդ բերի ի նկատառումն, և ինչպէս յայտնի է՝ ամենէն աւելի այս րանին նախանձախնդիր երեցողներէն յանձնաժողովներ կազմեցի, բոյց արդիւնք մը չտեսնուեցաւ. ըսի այն ատեն թէ սարգան զմեզ պիտի դատասարտէ եթէ անհոգ և անխոյժ զանախլք յայտմ մասին. ևս իմ կարգիս՝ սարգային դատասարտութենէն ազտա մնալու համար ուղեցի ընել և ըրի ինչ որ պարտքս էր:

Գ. — Ինչպէս որ յայտնի է, Օսմանեան Սահմանադրութեան համաձայն՝ ամեն ազգ՝ արտաւեաց և իրաւանց սոջև հաւատար է բուսեցաւ, մինչև ցարդ զինուորական սրաչտօնը կատարուելը մահմեդական օսմանցիներն էին, իսկ միս ազգերը պէտէ միայն կուսոցին, սակայն սցաւահետե զինուորագրութիւնն անոնց վրայ ալ պիտի տարածի հաւատարութեան սկզբութեան, թէ և այս տարուան համար զինուորագրութիւնը չյաջողեցաւ Հոյոց և Յունաց համար. զի անկարելի էր զրկել անվարժ մարդիկ ի սրտերազմ, քանի որ սրտերազմող բանակները շխթելու միայն կը ծառայէին. այս մասին քանի մը ամիսներէ ի վեր խօսք եղաւ

տէրութեան նախարարաց հետ. մեր ըսինք թէ չեն կրնար սրտերազմի դաշան երթալ ծառայել քանի որ անվարժ են. սակայն սրտաչտօնը սրաչտօններով մեր ազգը սրտաւատ է ծառայել հոյրենեաց. որովհետև ազգը չէր կրնար անհնազանդ մնալ տէրութեան հրամանին. մեր Փոխանորդը գործի մը համար Ոստիկանութեան սրաչտօնին զրկած էի. հոն ալ այս խնդրոյն համար խօսք եղեր էր:

Վ. Երջասպէս Մեծ Եպարդոսէն հրախրուելով նոր առաջարկութիւն մը եղաւ մեզ. ըսաւ թէ Վ. Է. կոյսը Հոյոց ազգէն շատ գո՛հ բլլալով՝ ուղեր է երկու վաշտ կազմել աւալ Հոյոցմէ 100 ախանէն 200 հոգի, և խոր հախմուտութեան ներքև առնուլ. մեր ալ եկեղեցիները քարտեցիներ և յորդորեցիներ ժողովուրդը, սակայն արդիւնք մը չտեսնուելով նորէն անտակցեցանք և յայտարարեցիներ թէ ինչպէս արդէն Հոյատաւանէն շատ մը կամուտներ գացած են սրտերազմի դաշտը, և մեր ազգէն կամուտը լինելու կարող անձինք հոն են, իսկ եթէ ազգային սրահայան զօրք սրահանջուի, Վ. Պօլսոյ բնակիչ Հոյերէն ալ փախարդներ կրնան բլլալ այդ տեսակ զինուորութեան: Ուրախ եմ որ մեր այս խնդիրը չէ մերժուած, և նոր կանաչարարութիւն մը շինուելու վրայ է, որոյ համեմատ մեր ժողովրդէն ալ սրահայան զօրք պիտի առնուի:

Դ. — Վ. Երջասպէս մեր սրտաւատութիւն մ'ալ ունինք, զոր պէտք է յիշեցնեմ. այն է սրտերազմական նարտա մատուցանել տէրութեան, անոնք՝ որ չեն մասնակցած սրտերազմական նարտաին, կը հրախրեմ որ մասնակցին, որպէս զի մեր հաւատարմութեան մէջ՝ որ սրտաւ ըստոյն նման աններե է, սրտաւատար չգտնուիմք և վար շննտար ուրիշներէն՝ որ մեզի հետ մրցիլ և քան զմեզ գերազանցել կուզեն այս սրտազային մէջ: Ուրեմն զխցողնական ջանք և ևսանդ ցուցնելը նարտաւատասոց բլլալով տէրութեան, մեր Հոյ ժողովուրդս՝ որ Օսմանեան գահը կը սիրենք և անկէ յախտեան բաժնուիլ չենք ուղեր: Ար մտղթեմ ի Տեսանէ՛ որ մեր առատադրութ Սպարալ-Հա-

միտ Վ. Է. կոյսեր կեանք և յաջողութիւն սրտաչէ: ներկոց արխանուշա սրտերազմին վախճան տոյ և ցանկալի խաղաղութիւնը վերահաստատէ:

Ար մնայ ինձ խնդրել որ Ժողովը շնորհ չէ որ յառաջ Քաղաքական ժողով մը աւալ, վասն զի ևս տկար եմ և մինակ մնացած եմ:

Պէկեան Թ. ԷՖ. — Սրբազան Հոյրն ի մայոց մեղ թէ Պարեզին վարդապետին հետ ազգով տեղեկանալով որ Փարիզի Մարտեան վարժարանը կը ծախուի, փութացեր է քաղրիր մը մատուցանել Ղրան՝ այդ վաճառումն արդիւլել տարու համար: Ես այնպէս կը կարծեմ թէ միայն քաղրիրը բաւական չէ և Ղուան ըստ օրինի կարող չէ վաճառումն արդեւուլ, այլ սեքէքրո ընել պէտք է: Ուստի կառաջարկեմ որ անմիջապէս խնայուի. եթէ Ղուան կարող չէ վաճառումն արդեւուլ և հարկ է սեքէքրոյի օրէնքն ի գործ դնել, ըստ այնմ՝ պէտք եղածը անօրինուի:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Առ այժմ ինչ որ կուրելի է 12 ժամու մէջ ընել, այն միայն գործադրուած և Ղրան առաջարկուած է որ Փարիզի դեստանին հետազրուի. վերջը պէտք եղած միջոցներն ալ հարկու ի գործ պիտի դրուուին:

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Ես վարդապետ մ'եմ և չգիտեմ սեքէքրոյի օրէնքն ինչ է և ինչ եղանակաւ պէտք է ի գործ դնել: Տուէք ինձ որ յառաջ Քաղ. Ժողովն՝ որ պէտք եղածը ընէ:

Տ. ԽՈՐԷՆ ԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԷՑ. — Տեւիք երևախոսանք, Պատրիարքութեան խնդրոյն վրայ խօսեցնելս յառաջ այնպիսի խնդիր մը բերաւ. մեր առջև Սրբազան Պատրիարք Հոյրն՝ որ մեծ երաշխատարութիւն կընծայէ մեզ թէ դատարարութեան խնդրոյն ինչպէս հոգն, նոյնպէս գործադրութիւնն աշաւարջ խնամոց յանձնուած է:

Մարտեան վարժարանի խնդիրն ազգին համար մեծ սարգայի խնդիր մ'է, և եթէ Ս.

Պատրիարք Հոյրն իւր սրաշտոնաւորութեան միջոցին երկիրս Ժողովին բերաւ այս խնդիրը և Ժողովն ևս ձգեց, այս անգամ պարտք կը դնէ որ առաւել ևս սշտադրութիւն ընծայենք այս խնդրոյն: Եւ այս խնդիրն ընէ մը մտնէն հեռադատած բլրաւոր, կը վախարխտ անոր վրայ քանի մը խօսքով տեղեկութիւն հաղորդել Ժողովին, որպէս զի անոր կարեւորութիւնն իսկուպէս հասկընալով՝ կարող լինի ոչի ի բռն մարտնչել իւր իրաւանց ակը կանգնելու համար:

Մտաւանան վարժարանի հիմնադիրն այն մեծահոգի և զարմանալի անձն է, Սամուէլ Մուրատ, որ ի բոց խնայով ամենայն ինչ՝ նըստատակ ունեցած է այնպիսի լուսաւորութեան աղբիւր մը բանալ, որով կարող ըլլայ զողոյն ստրագոյն մը առաջնորդել: Արդեօք հասած է նա իւր այս նպատակին. արդիւնքը ցուցուց թէ ոչ: Սակայն չմեղադրենք զնա՝ որ այսպիսի մեծ խորհարդ մը յղացաւ. այլ մեղադրենք զմեզ որ ցորդ չկրցինք հասկնալ անոր կարեւորութիւնն ու օգուտը. այն Հոյրոց աղոյն՝ որ տէրն է կառկին երջանակայնաւոր Սամուէլի Մուրատոյ, որ ի նախն կառկի կառկ թէ երկու միջին ֆրանք կը յանձնեմ Հոյրոց աղոյն, հազու կենաց նըշան մը կուտայ, իւր իրաւանցը ակը չկանգնիր և կը թողու որ ակը կանգնին անոնք՝ որոնք կը համարձակիմ ըսել թէ իրենց օգուտն աղոյն օգուտն նախադասելով՝ իրենց օգուտն ծառայեցընել աշխատեցան և հասան իրենց վախարխտ ապօրինաւոր միջոցներով: Սակայն դանուեցան նոյն Ալեկտայ Միսիթարեան միտքանութեան մէջ այնպիսի քաջամիտ և աղոյն օգուտը ճանչցող եկեղեցականներ, որոնք յանուն աղոյն բողոքեցին և Հոյրոց աղոյն իրաւունքը բանաւորութենէրը մասնանիչ ցուցուցին և քաջաբար պաշտպանեցին նոյն իրաւունքը: Ասանցմէ մէկն է Սարգիս վարդապետ թեպետրեան, որ երկու տարի անընդհատ ծախցին տաճանելի ճանտարտհորութեամբ ամենին աւելի անձնուել սշտատալն եղած է այդ կտակը յարդիւնաւ տնելու համար. նա ինքն վերցած է ինձ բանիցս թէ իւր կեանքը դրձած է այս նըստատակին համար. և թէ կը վախարխտ որ աղոյն

տնելով վախէ այն կտակին արդիւնքը: Սակայն՝ տեւորք, կը ճանչէր մարդկային տկարութիւնը. իսկրան Սարգիս վարդապետ իրրե Միսիթարեան Հատկական վարդապետ թէ և անկեղծութեամբ չէ վարուած այս կտակի գործադրութեանը մէջ. բայց վերջապէս իւր ինքն տրիմնալով տակաւին նոյն միտքանութեան մէջ դանուած ամեն բողոքած է ուժղին անրոյժ միտքանութեան դէմ և ճայն արձակած՝ թէ Միսիթարեան միտքանութիւնը կտակարար Մամուէլ Մուրատոյ կամայք համեմատ չվարարիր իւր բողոքն այն աստիճան աղոյնցութիւն ու կարեւորութիւն ասոցած չէ որ ար արեմն ատիպուեր է բաժնուել Միսիթարեան միտքանութեաննէն, վասն զի Հատկայ ակտին կողմանէ վըճիտ տրուած է այն աստիճանն՝ որ միտքն Հատկմէական Հոյրոց սեպհականութիւնն կտակն: Եւ թէ կողորեան վարդապետին յիշատակին ներքող զոր ի մտոյ ճանչցած եմ, պարտք կը դնէ իմ վրայ խտտութեանը թէ նորա վերապետչութեան ժամանակ մեր աղոյն մանկանց ունանց դաստիարակութիւնը Մուրատեան վարժարանի մէջ յաջողած է, ինչպէս որ Մամուրեան էֆ. նոյն վարժարանի ծախցիներէն մին եղած լինելն ամենա ալ զիտենք:

(ԻՌԹԻՆՃԵԱՆ 4. էՅ. — [Միտքանկալ] Երջանկս է նաև Աղարկեան Մարիս էֆէնտին):

Պարտաւորութիւնն եղած են անոնք, և Հատկայ ակտին կողմանէ սրտում արուած է այնուհետև դոյալի վարժարանը Հոյրոց մանկանց համար: Միթէ Հատկայ ակտն ունի իրաւունք կտակ մը ոչնչացնելու, տարեւտական այն վճիտն ոչնչացնելու որ կըսէ կտակ յետ մահուան հաստատուէ: Աշխարհակենաց կրկայ թէ Հատկայ ակտն այդ իրաւունքը չունի, այլ ընդհակառակն Հոյրոց աղոյն իրաւունք ակն Մուրատեան կտակին օգուտը քաջել. թէ և դժուարութիւններ չտա կան և ժամանակը չէ խօսիլ անանց վրայ, սակայն Հոյրոց աղոյն իրաւունքն անբանաւորելի է: Եւ Փարիզ դ

նուած ամենա՝ երեկելի վաստարանի մը՝ Մ. Ժիւլ Ֆոլիին հետ այս կտակին վրայօք խորհրդակցութիւն եղած և նա կտակարարն աչքէ անցնելէ ետև ըսած է որ եթէ դաս բացուի Հոյրոց աղոյն կարող է իւր իրաւունքը վաստը կիլ: Արեմն արիանանք և չը թողուք որ մեր աղոյն իրաւունք յոչինչ դասնայ. յոչինչ դասնայ կըսեմ, վասն զի նոյն կտակն առաւել միտքանութեան կամ կուսակցութեան մը բան թէ ամրող աղոյն մը օգուտն ծառայած է ցորդ: Յաւ է ինձ ըսել որ Հոյրոց աղոյն Երեւոյթաւ նախն ժողովը Սրբազան Պատրիարք Հոյր առաջարկութեան վրայ թէ և Մամուրտով մը կարգուած էր այն Մուրատեան վարժարանի խնդրոյն համար, սակայն այդ Մամուրտովը իւր սրաշտոնը անհաղութեամբ բարձի թողի ըրած և սարսիլան ձգած է մինչև ցորդ: Բայց սրտիցեալ այժմ այս վարժարանի խնդիրն այն պիտի վիճակի մը հասած է, որ այլ ևս որ և է անհոգութիւն մը ներքի չկրնար լինիլ, կառաջարկեմ որ Բ. Գրան միջոցաւ խառն մասնախորհուրդ մը առաջարկուելէ առաջ Աղոյնի ժողովն իւր Պատրիարկութեան ղեկանին կամ յասուել Մամուրտի մը յանձնէ այս խնդիրը ժամ յասալ սերտել և իմաստասիրել, որպէս զի սրտաբաստ զմուտի՝ երբ Գրան խառն մասնախորհուրդի անգամ աղէ, պէտք եղած վաւերագրերն ի ձեռնին ներկայանալ և լուսարանել խնդիրը: Չայս եթէ ընենք՝ աղոյն համար դաստիարակութեան աղբիւր մը սրտաբաստած կըլլանք այնպիսի մայրաքաղաքի մը մէջ՝ որ լուսաւորութեան կեդրոն կը համարուի, որ կարող կը լինինք Երասպայի առջև ճանչցնել Հոյրոց աղոյն սրտաւն ու գոյութիւնը և զգայնել թէ Հոյրոց աղոյն մը կայ՝ որ դեռ կապի և պիտի աղբի: Երջանկս աղոյնին մանկուոյն համար լուսաւորութեան նոր կեդրոն կամ վարարան մը բացած կըլլանք:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Մուրատեան վարժարանի խնդրոյն վրայ Սրբազան Պատրիարք Հոյրն իրրե Վարչութեան զլախ՝ որոշում և գործողութիւն մը ըրած ըլլալը կը ճանուցանէ մեզ. Գրանը կը դրուատէ Երբն Սրբազան

թեան այս խնդրոյն մէջ առած բոլոր. սակայն հարկ չը համարիր վիճարանութեան ևնթարիւլ իրրե կատարուած գործողութիւն մը. և եթէ Խորէն Սրբազան խօսք առաւ այս խնդրոյն վըրայ միայն իւր ի մտոյ ունեցած տեղեկութիւնները Ժողովին հաղորդելու համար էր: Գրանը չնորհակալութիւն կը յայտնէ Խորէն Սրբազանի տաւած տեղեկութեանց համար: Արեմն աւելորդ է այլ ևս վիճարանութեան ձեւով խօսիլ այս խնդրոյն վրայ:

ԵՍԱՊԱՋ Ե. էՅ. — Սրբազան Հոյրը չորս խնդիր թուեց, որոց երկրորդն էր Մուրատեան վարժարանի խնդիրն. ամեն օր զիտէ թէ այս խնդիրն աղոյն համար ինչ աստիճան կարեւորութիւն ունի, բայց Սրբազան Հոյրն այս մտաւն ուրիշ բան չըսաւ, այլ ճանուց միայն՝ որ զէպը մը սրտաւն և ինք ալ պէտք եղած գործողութիւնն ըրեր է. չըլաւեմ թէ այդ գործողութիւնն աղաղայն մէջ արդիւնք մը պիտի ունենայ թէ ոչ. բայց անկէ առաջ խնդիր մը կայ, որ աւելի կարեւոր է, և անկէ կախուալ է միւս բոլոր խնդրոց յաջողութիւնը: Քաղաքական ժողովոյ կազմութեան խնդիրն է այն, Աղոյն Քաղ. Ժողով մը պէտք է ունենայ, որ Սրբազան Հոյր աջակցի և աղոյնին գործոց տեսչութիւնը վարէ. մեր անկէ պիտի ստատենք ամեն բան: Քաղ. Ժողով մը բնորոցից երեք շարաթ յառաջ. բայց Սրբազան Հոյրը կըսէ թէ բնորոցը ընդհանրապէս հրաժարած են. և երբեք շարաթ է ի վեր նիստ չեն ըրած, որով ինք միտքանի և առանց Քաղ. Ժողովի մնացած է: Այս սրտաճառաւ Երբն Սրբազանութիւնը սրտաբաստուեր է Մուրատեան վարժարանի պէս վախուել և տէրութեան հետ բանակցելու կարօտ խնդիր մը Պատրիարքարանի սրաշտոնից ունանց հետ խորհրդակցութեամբ միայն անօրինել, բարդիր զրել ևն. միթէ Սրբազան Հոյրն առանց գործող Վարչութեան կրնայ խնդիրն հոգալ այսպիսի վախուել խնդիրներ, որոց մէջ անանց համար ծախք ընել պէտք է և այլոց համար ուրիշ բան, երբ: Գրանը թէ այսպիսի ծանրակալ խնդրոց երեւնին ինչ դժուարութիւն և վտաններ կրնան հասնիլ աղոյն: Եթէ Ար

քաղան Պատրիարքը պատասխանատու բաներ, պիտի ընէ թէ ևս իմ գիտցածս ըրի : Արեւմտեան ասիայէն առաջ գործող մարմինը պէտք է զննել որ աջակցի Սրբազան Պատրիարքին : Ես կարգաւորել ինձմէ առաջ խօսող ատենարան Սրբազանին որ ասոր գործունն առաջարկէր : Բայց նա Մուրատեան վարժարանի չորս հասարակականութեան ներքեւ և դարման մը չառաջարկեց : Ես կառաջարկեմ որ Ժողովն այսօր կամ Քաղաքական Ժողովը հրաժարականն ևս առնել տարու և կամ անոր տեղ բանելիք ուրիշ մարմին մը զննելու կերպին վրայ խորհի և պէտք եղածը տնօրինէ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ժամն 9 է, և մեք դեռ Օրտոկարգին չունցանք, մինչդեռ Օրտոկարգի մէջ երկուստեք միակ խնդրոյն համար եկած ենք հոս : Մուրատեան վարժարանի խնդիրն սակէ առաջ ալ Ժողովն ներկայացած է, և մանրամասն քննութենէ մը յետոյ քանի մը որոշումներ առած, և ըստ այնմ յանձնուած է Վարչութեան ի գործադրութիւն. հետեւաբար այդ խնդիրն հոս գալու այլ ևս պէտք չունի : Վարչութեան և Ս. Պատրիարք Հօր կը վերաբերի Ժողովն յանձնարարութեանը համեմատ տնօրինել զարժանը, ինչպէս որ վերջին անգամ զարժանն ի գործ դրեր է Ս. Պատրիարքը : զոր ծանոյց այժմ Ժողովն :

Մուրատեան վարժարանն 2 միլիոն ֆրանք կը խոստանայ եղեր : Բայց 5 հազար վրա պէտք է որ ծախք ընենք, և ծախս ներքեւէն հանենք այդ 2 միլիոն ֆրանքը : մեք եթէ 2 հազար վրա պատրաստ ունենանք՝ ահագին վարժարան կը կանգնենք : Եթէ ըսէին մեզ որ 2 կամ 4 հազար վրա քուէարկեցէք, որպէս զի կարենանք Մուրատեան վարժարանին մէջ Ազգին ունեցած իրաւունքը ձեռք ձգել, ան տուեն Ժողովն և կամ առաջարկութենէն բան մը կը հասկնայի : մեք ոչ այդ գրամն ունինք, և ոչ ալ զայն քուէարկելու կամք : սակայն Մուրատեան վարժարանին վրայ մեր ունեցած իրաւանց մասին ալ բողոքելէ ևս չենք կենար : ուստի շատ աղէկ ըրեր է Ս. Պատրիարքը նոր բողոք որիկեղով : ամեն անգամ անը պիտի ընէ :

մինչև որ կարենանք մեր իրաւունքը ընել ընել տալ :

Պատրիարք Քաղ. Ժողովը խնդրոյն, այդ խնդիրը սրաշտոնական կերպով հոս չէ եկած : ո՛ւր են հրաժարականները, պէտք էր նախ հրաժարականները կարդացուէին : Թէ որ սասանկ երթայ, ոչ միայն Քաղ. Ժողով չպիտի ունենանք Պատրիարքարանի մէջ, այլ և քիչ օրէն Ազգական Պատրիարքն ալ չպիտի կենայ : վասն զի Պատրիարքարանի սնուակն ստակ չկայ, պարտք կայ և 250 հազար գրուշ անմիջական վճարելի պարտք : առաջին օրը Քաղ. Ժողովը Պատրիարքարանի դռնէն ներս մտած ատեն, պարտապահանջներէ պիտի սրաշարուի : և նիստ ընել կարենալու համար խրաբանչիւր անգամ գէթ 50 ական սակի իր հետ պէտք է տանի : Ուստի իմ կարծիքս է որ նախ Պիւտճէի խնդիրը պէտք է լուծենք և զայիք Քաղ. Ժողովը հոգն ու աշխատութիւնը դիւրացնենք : արդէն այս մասին առաջարկութիւն մը ստորագրած և յանձնած ենք Ռիւանին, խնդրելով որ ստիպողականութիւն տրուի Պիւտճէի խնդրոյն :

ԱՅՆՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դիւանը կը յայտարարէ թէ Ս. Նախագահն իրր տեղեկութիւն հաղորդած է Ժողովին, Մուրատեան վարժարանի խնդիրն՝ ոչ թէ վիճարանութեան նիւթ ընելու համար զայն : այլ անոր համար որ ըստ որում կանխառ այս խնդիրն Ժողովն անցեր և Ժողովը զխոսութեամբ Մասնաժողով մը կազմուելէ զատ արդիւնք չէ ունեցեր : Հիմա Սրբազանէն մեզ հաղորդեալ 4 խնդրոյ մէջ մեղի համար որոճալու և նկատողութեան առնելու խնդիրը միմիայն նորընտիր Քաղ. Ժողովը հրաժարման խնդիրն է, որոյ համար Սրբազան Հայրն հրաւիրեց զԺողովն արժան եղած տնօրէնութիւնն ընելու, որպէս զի ինք մինակ չմնայ : Հարցուեցաւ թէ ո՛ւր են հրաժարելոյ հրաժարագրերն : աւասիկ Ռիւանին մօտ են, զորս պիտի ներկայացնեն :

Ստենագրեալ Լիւթիտի այն յայտարարութեան վրայ Ժողովն անցաւ անմիջապէս նորընտիր Քաղաքական Ժողովը հրաժարման խնդրոյն :

4

Հրաժարում նորընտիր Քաղ. Ժողովը

Ստենագրեալ Լիւթիտի նորընտիր Քաղ. Ժողովը 14 անդամներէն 12 ին կողմէ եկած հրաժարագրերն ներկայացուց, սրբ մի առ մի կարգացուեցան : ստանցմէ տեսնուեցաւ որ սրբազ հրաժարականն առած են՝

- Արիկ Լ.Ֆ. Ունճեան
- Գէորգ » Սթիւտարտեան
- Խաչիկ » Հաճեան
- Կորսապետ » Հազարեան
- Միքայէլ » Մօսճեան
- Միլիտի » Յրէնիեան
- Պօղոս » Ժամուկոչեան
- Սենեքերիմ » Մանուկեան
- Տիգրան » Պարակէօղեան
- Տիգրան » Կիւմիւշկէրտան

Իսկ Մատթէոս Է.Ֆ. Ալիքսանեան և Արէլ Լ.Ֆ. Կիւլիշիեան միւս ընկերաց պատճառաւ հրաժարած են :

Ահաւասիկ հրաժարագրերն՝

Բարձրաշնորհ Սրբազան Հայր

Պատիւ ունեցայ ընդունելու Ձեր Բարձր Սրբազնութեան 705 համարաւ և Յունիս 5 ամսաթուով նամակն, որով կը ծանուցանէք նորընտիր Քաղ. Ժողովը անդամակցութիւնս :

Ազգ. պատկառելի Ժողովոյն ինձ ընծայած բարձր վատահոյսութեան և համակրանայ փոխարէն իմ խորին շնորհակալիւր կը մատուցանեմ : սակայն կը յատիմ յայտնել թէ հակառակ իմ ունեցած փափաքանայս, զոր ամեն առթիւ պատրաստ եմ անձնուիրարար նուիրել աղգային ծառայութեանց, չպիտի կրնամ ըստանձնել այդ նոր ու փափուկ պաշտօնը : անձնական ծանր գրողմունքներս չեն ներքի ինձ՝ խղճի պարտաւորութեամբ կատարել այդ կարեւոր պարտաւորութիւնը :

Խոնարհաբար կաղաչեմ, Սրբազան Հայր, բարեհաճեցէք ընդունիլ հրաժարականս : Ըն-

դունիլ ևս ձերմեամոյ համարցա Ձեր հայրական Ս. Ա. Զոյգ Խ. Մ. 11 Յունիս 1877 Արիկ Ունճեան Կ. Պոլիս

Ստենագրեալ Ս. Պատրիարք Հայր

Ազգ. Երեւոյ. Ժողովը որոշման համեմատ զնուատու Քաղ. Ժողովը անդամակցութեան հրաւիրելու առթիւ 5 յունիս 1877 թուականով շնորհուած օրհնարեր գրութիւններ խորին շնորհակալութեամբ ընկալայ և քաղցր կր ինձ խոնարհաբար հնազանդիլ այդ որոշման եթէ չունենայի այնպիսի պատճառներ, որ զիս անկարող կընեն սոյն ազգապիտան փափուկ պաշտօնն տանձնել :

Պատճառներուս մին է Տէրութեան սրաշտոնի մէջ ունեցած անհրաժեշտ գրողմունքս և միւսն ու տեղի ստիպողականն է վերջին ձեռնարկն մէջ կրած մէկ ծանրիկէ կիւսնողութենէս մնացած անձնական տիրութիւնս որ ատեն մը ևս գործունուելու և հանդարտ առնելու կը պարտաւորէ զիս : ուստի խնդրեմ որ հայրական ներգործութեամբ այդ պաշտօնէն հրաժեշտս ընդունելով բարեհաճիք տնօրինել ինչ որ անկ է յօգուտ Ազգին և Մեամ միշտ

Սրբազնութեանդ և Ազգ. պատկառելի Ժողովը 7 Յունիս 1877 ամենախոնարհ ծառայ Կ. Պոլիս Գ. Խիւսարտեան

Բարձրաշնորհ Սրբազան Հայր

Ընդունեցայ Ձեր Սրբազնութենէն ինձ ուղղեալ կրկին գրութիւնք, որոց առաջինովն Քաղաքական Ժողովը անդամ ընտրուած ըլլալու կը ծանուցանէիք, և երկրորդովն պարտաւոր ժողովը դումարման ի պաշտօնէ ներկայութիւնս կը հրաւիրէիք :

Կը փութամ, Սրբազան Հայր, առաջի ատեն Ազգապետի իմ զգածուած շնորհակալութիւնս այդպիսի բարձր պաշտօնի մը կողմուելուս համար, և դժարելով կը յաւելում որ գործոցս բերմունքէն՝ որուն գլուխը ի պահուս մինակ կը գտնուիմ՝ ստիպուելով կը հրաժարիմ այդ պատուարժան պաշտօնէն : Եւ այնչափ ա-

եկի հարկադրամ կը հաղորդեմ Բարձրաշնորհ Արքայազնութեանց այդ հրամարականս, որքան որ ես ինքնին կը խոստովանեմ լաւ բերեանձ ըլլալ իւրարանչիւր անհատին առ աղգն ունեցած պարտականութիւնը՝ մանաւանդ այսօրվա տաղնադրոյց ժամանակի մը մէջ անոր ծառայութիւն մատուցանելու :

Ուստի խնդրեմ, Բարձրաշնորհ Արքայան Հայր, որ առ աղգն այս տաճած զգացմանց հաճիր թարգման ըլլալ, և այս առթիւ կը մերձենամ մեծաւ յարգանքով ի համար Ս. աղայ, և թեմա՛ Արքայազնութեան Աղգադատի Խ. Ծ. 13/25 Յուլիս 1877 Խալիկի. Հասնան Ղալաթիս Կ. Պօլսոյ

Ամենապատիւ Արքայան Հայր

Աղ. Երեւոյ. Ժողովոյ իւր վերջին նստին մէջ Քաղ. Ժողովոյն համար նաւաստ ալ քրէկից առաւելութեանը անգամակից ըրած լինելը լրացրայ միջոցաւ խնայու :

Որքան որ շնորհապարտ համարեմ զիս Երեւոյի խնամակարան Ժողովոյն ինձ ցոյց տուած այս սրտատուար փառահալութեանը, այնքան անձեռնհաս կը գտնեմ զիս աղգին փառահալութեանը արժանաւոր և օգտակար կերտում կատարելու այդ պաշտօնը մանաւանդ ներկայ պարտագոյցի մէջ :

Բայց ասիկց, իմ անձնական զբաղմանցս ծածր պահանջմանը, որոց պատճառաւ այս օրեր բողոքոյ լինելու օրատուարեալ եմ, կը պարտաւորեն զիս խնարհաբար աղաչել Ձերդ Ամենապատիւ Արքայազնութեան, որ շնորհ ընէք իմ հրաժեշտս այդ պաշտօնէն և հաղորդել զայն առ որ անկ է :

Հաճեցէք ընդունիլ, Ամեն. Ս. Հայր, իմ խորին յարգանսնց հաւատարմութիւնս :

4 Յուլիս 1877 Կ. Հագարեան Կ. Պօլսոյ

Ամենապատիւ Արքայան Հայր

Ձեր Բարձր Արքայազնութեան թիւ 704 որոշմանդ իմ կը հրաւիրէք զիս յանդամակցութիւն Աղ. Քաղ. Ժողովոյ : Ձեմ կրնար անտարբեր մնալ այն մեծ պատուցն, զոր Աղ. Երեւոյի խնամակարան ընէ, ուղած է ինձ, իւր

փառահալութեան ու համակրանսոյ բուհով, սուսնց ի ներստի առնելու թէ սրչափ բարձր է այդ փառակ պաշտօնը իմ անձնական արժանիքս :

Կրգում թէ իբր աղգային ճանճառ մեծ պարտիք ունեմ կատարել առ Աղգն, մանաւանդ ներկայ պարտագոյցի մէջ, բայց ասիկց ցու է ինձ յայտնել, որ անձնական զբաղմանը քսու չեն ներքեւ ինձ կատարել իմ ջերմ բողճանքս :

Խնդրեմ ուրեմն, Ս. Հայր, որ իմ խորին շնորհակալեացս հետ մատուցանելով նաև իմ հրաժարական Աղ. Բնդ. Ժողովոյ պատկառելի ատենին, բարեհաճիր ընդունիլ խորին անհաճանսոց հաւատարմութիւնս, որով եմ և թեմա՛

Ձեր Բարձր Արքայազնութեան Խ. Ծ. 8 Յուլիս 1877 Վերայի Մանեան Ղալաթիս

Ամենապատիւ Արքայան Տէր

Աղ. Երեւոյ. Ժողովոյ կողմանէ նորէն արիւր Քաղ. Ժողովոյն անդամ ընտրուելով ուրիշ արշտանակցացս հետ զործի ձեռնարկութիւն ընելու համար, յառաջիկայ ուրբաթ օրը ժամը 5 ին ի Պատրիարքարան ներկայանալու նկատմամբ Ձեր Բարձր Արքայազնութեան կողմանէ առ նաւաստ ուղեալ հրաւիրողքին համեմատ անձամբ չկրնալ ներկայանալուս պատճառաւ ցու ի սիրս Ձեր Բարձր Արքայազնութեան ներողամտութիւնը կը մաղթեմ :

Արքայան Տէր, Երեւոյ. պատկառելի Ժողովոյն յիշեալ ընտրութեան մասին նաւաստութեանս վրայ յայտնած փառահալութեանը համար ինչ ատրիճան շնորհապարտ ըլլալս յայտնել անկարելի է, այնքան առաւել մեծ և այնչափ ենցաւ, որ յիշեալ պաշտօնը ըստ կարի կատարել փութալով, Աղգին զոյն ինչ ծառայութիւն մը մատուցանելու, այսօր գրեթէ անկարող վիճակի մէջ կը գտնուեմ, որուն պատճառը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ զործոց և զբողմանց խիստ առաւելութիւնը և միայնութիւնս են :

Արքայան Տէր, յիշեալ պաշտօնը ընդունելով հանդերձ, զոյն չկրնալ կատարելով Աղգին փորթիկ վնաս և չարիք մը յառաջ չբերելու

համար պարտքնէ հրաժարականս տալու կը փութամ. բաժ զխանարով որ Ձեր Բարձր Արքայազնութիւնը նորս վերադրեալ բանաւոր պատճառներէս յառաջ եկած ըլլալը տեսնելով և համալրած ըլլալով զայն տխրի ընդունիլ, և հետեւաբար այս անբանց զանցառութեանս վրայ հաշտ աչօք սխտի անխորիչ. որով թեմա՛ Ձերդ Բարձր Արքայազնութեան ամենախանարճ ծառայ 7 Յուլիս 1877 Վերայի Մանեան

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայր

Նախադաս Աղ. Երեւոյ. Ժողովոյ

Երեւոյ. Ժողովոյ այս կերպով անդամ առ իս ունեցած փառահալութեան և համարմանը վրայ զարմացմամբ իմ խորին կրօնատաղիտութիւնս կը յայտնեմ :

Արքայան Հայր՝ չեմ ուզեր այսօրվա փառակ պարտագոյցի մէջ Աղգին թանկադին ժամերը իմ անձնատիրութեանս ցոյցել. սուսի կը խնդրեմ որ իմ հրաժարական ընդունել բարեհաճիր. որով թեմա՛ Բարձր Արքայազնութեան

Խ. Ծ. Աղ. Երեւոյի խնամ 6 Յուլիս 1877 Պոլսոյ 2. Մանեան

Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայր

Նախադաս Աղ. Վրչ. Երեւոյ. Ժողովոյ

Բարձր Արքայազնութեանդ 704 թառահալութեան և յուլիս 5 ամսութիւ մի զրոյթիւնն ընդունելու պատիւն ունեցայ, որով ինձ կը հաղորդուէր Քաղ. Ժողովոյ անգամակցութեան կոչիլը :

Աղ. պատկառելի Ժողովոյ այս տոթիւ ինձ ցոյց տուած փառահալութեան և համակրանսոց համար մասնաւորապէս շնորհապարտ եմ. բայց ինչպէս արդէն գիտէ Ձեր բարձր Արքայազնութիւնը, մէկ կողմանէ ներկայ պարտագոյցներուն պահանջած մասնաւոր զնչաղութիւնները և միւս կողմանէ անձնական տիրութիւնս ինձ զիրութիւն չեն տար այն փառակ պաշտօնը ըստ արժանացն և ըստ կարի վարելու, ինչպէս կը փառարկեմ :

Ուստի կը խնդրեմ ներկայիս որ Ձեր Արքայազնութիւնը բարեհաճիր իմ հրաժարականս մատուցանել Աղ. պատկառելի Երեւոյ. Ժ.

զովց և կաղաչեմ որ ընդունիլ իմ խորին բողճանցմանց հաւատարմութիւնս : Մնամ Բ. Արքայութեան 1877 Յուլիս 7 ամենախանարճ ծառայ Կ. Պօլսոյ Սենքերիթ Մ. Մանեան

Ամենապատիւ Արքայան Հայր

Ստանալու պատիւն ունեցայ ամայս 5 թըւական Ձեր Արքայազնութեան սրտատուան նաւաստիւ. որով յայտ ատենը ինձ նարմարիւր Քաղաքական ժողովոյ անդամ ընտրուած ըլլալս :

Պատիւ մատուցանել իմ խորին շնորհակալութիւններս առ Աղ. Երեւոյ. Ժողովոյն փառահալութեան համար, որով պատուած է զիս յայտ պաշտօն կոչել և խնայնել միտնգամայն թէ զործերուս շատութիւնը հարկադրեն զիս հրաժարիլ. առ որ հոյցելով Ձեր Արքայազնութեան և Աղ. Երեւոյ. Ժողովոյ ներողութեան իմ, թեմա՛ Ձերդ Արքայազնութեան 6 Յուլիս 1877 Ամենախանարճ ծառայ Բերս 8. Վարակիօզեան

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայր

Յուլիս 5 թառականով պաշտօնական նամակ մի ընդունեցի Ձեր Բարձր Արքայազնութեանէն, յորում կը ծանուցանէք թէ Աղ. Երեւոյի խնամ իմ իմ խորին անգամակցութեան ընտրելով Քաղ. Ժողովոյն : Առ այս իմ շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Աղ. Երեւոյ. Ժողովոյն որ զիս իւր բուհին արժանի համարեք է, բայց ես խղճիս զիտակցութեանը ձանաշեղով անձիս անկարողութիւնը և միանգամայն այդ փառակ և գժուար պաշտօնին ամենակարեւոր հանգամանքները. ըստպէս կը դատեմ այժմէն հրաժարիլ, և թողուլ այդ աստարկը առաւել կարող և արժանաւոր անձանց, որը ձեռնհասութիւն ունին աղգին փորձական զէլը այս զբողմար ժամանակին մէջ մեծ խոհականութեամբ ուղղութեան և հետապնատութեամբ վարել ի շահ և յօգուտ Աղգին : թեմա՛ Ձեր Բարձր Արքայազնութեան ամենախանարճ ծառայ 9 Յուլիս 1877 Տեղան Կիւմիլիքեան

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայր

Աղ. Ժողովոյ ընտրանք կրք Քաղ. Ժ.

զովոյ անդամակցութեան որոշութիւն կոչուեցոյց Չեր Բարձր Արքայնութեան կողմէ, գիտէի թէ և որ այսպիսի ծանր որոշութիւն մը՝ մանաւանդ ներկոյ ծանր պարագայոց մէջ՝ իմ կարողութեանէս բարձր էր. սակայն խոնարհելով Ազգային ժողովոյ կամայ առջև, որ վստահութեան ու համակրանոց այսպիսի պատուարեր առհասարակ մը ցոյց կուտայ ինձ. խոնարհելով Ա. Ղ. Սահմանադրութեան առջև որ կը հրամայէ ամեն ազգայնոց՝ Ազգին պահանջած ծառայութիւններն յօժարակամ մատուցանել, յանձն առի այս պաշտօնը, և ինչպէս յայտնի է, Չեր Բարձր Արքայնութեան կրկին հրատարակեց անձամբ պատասխանել վախճանի, Քաղաքական ժողովոյ նիստերուն ներկոյ գումարը համար. բոց սեանելով որ մեր Մեծ անդամակցները գրեթէ խմբովին կը հրաժարին պաշտօնէ. և իրենց հրաժեշտին վրայ կը սրբեն, ուստի և ես՝ անկարող կը տեսնեմ զիս այսպիսի պիճակի մէջ որ և է ծառայութիւն մատուցանել ազգին և կը վախճամ իմ հրաժարական մատուցանել Չեր Արքայնութեան և յայտնել ընդ նմին՝ իմ շնորհակալութեանս ու մեծարանոցս զգացումներն աւ Ա. Ղ. Չարլոյն՝ ինձ ցոյց տուած սոս մեծ վստահութեանը համար:

Այս ամիս մատուցանելով նաև Չեր Բարձր Արքայնութեան իմ որդիական խորին ակնածութիւնս, Մեծ յարգանքս 13 Նոյիս 1877 Ս. Մ. Արքայնութեան

Ա. մեծ. Ս. Պատրիարք Հայր Չեր Արքայնութեան 703 թիւ հրատարակելով ընդունած ատենս անձնական ծանր զգացմանցս ազգու հրաժարելու որոշումը զըստուելով, սրահ մը այսպիսի փախուկ ատեն գործող ազգին գործերը երեսի վրայ մտալ յստաջ գալիք անտեղութեանց պատճառ չտալու բռնեմ ետանդս զիս արգիլեց այսպիսի քոյլ մը տանելէ. ուստի և ըստ ոյսմ Չեր Արքայնութեան ներկայանալով խոտտոցոյ ընդունիլ որոշութեան միւս որոշութեանցս ալ ընդունելուն թէութեամբ, բոց երկու անգամ ի պաշտօնատեղին ներկայանալէ ետքը դարձեալ մեծա-

մանաթիւն չգոյանալը ցուօք անձնալով՝ կը պարտաւորեմ այն դրոս Չեր Արքայնութեան խնայունել որ ինքս ալ այլևս չզիտի կարենամ շարունակել, վստահ զի չեմ կրնալ գործս երեսի վրայ թողլով գալ այդ ժամալածաւ ըլլալու համար: Ուստի այն հրաժարագիրս ընդունելից խնդրելով Մեծ Չեր Արքայնութեան 21 Յուլիս 1877 ամենախանարհ ծառայ Վ. Պոլիս

Արքայնութեան նախագահ յաւերցոյց որ Մ. Րատեան Մկրտիչ և Տօբոս Փէլտրմալճեան էֆէնդիներն թէ և հրաժարագիր չունին, բոց բերանայի հրաժարական մատուցած են:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՃ. — Կանոնադրութիւնը արամադրութիւն մ'ունի, որով Սահմանադրութեան չեղելով և անոր հետ հաշտուելով Քաղ. Չարլոյն ընտրութիւնը փակեալ ցանկի վրայ կատարելու դրութիւնն հաստատած է: Կանոնադրութիւնը շինուած միջոցին՝ անոր հեղինակին՝ այն է լուսահայր Ռուսինեան էֆէնդիներն և իմ մէջ բաւարան վիճարանութեան նիթ եղած էր այս կէտը. այն ատեն սա խորհարար կար՝ որ երեսօթական խորհրդարանին ներս մտած ատեն բռնաբռնելն ինչ անուն որ հանեն, Քաղ. Չարլոյն անգամ չըլլած. այլ Պատրիարքին՝ որ գործող իշխանութեան զուտն է, կանխազիտցած և ուղած անձերը լինին: Եւ այս ցանկ էթէ միայն Պատրիարքին կողմէ ներկայացուի, ուրիշ անտեղութիւններէ դատ թերևս ցանկէն դուրս մնացող անձինքը վտայնէ, և սակէ հակաակութիւն ծագի, ուստի խորհրդարան և կանոնադրութեամբ ընդունեցինք որ ատենապետաց զիւանը պատրաստէ այդ ցանկը, Ս. Պատրիարքին խորհրդակցութեամբ կանխաւ որոշելով այնպիսի ընտրելիներ՝ որ զիւրութիւն ու կարողութիւն ունենան գործելու. և թէ իրենց և թէ Ս. Պատրիարք Հոր հաւանած անձինքն ըլլան, կամ զէթ Ս. Պատրիարքն անոնց վրայ զխտորութիւն չունենայ: Կտական պայման մ'ալ կոյ, թէ և ծածկուած, այն է կանխաւ ընտրուելի անձանց հաճութիւնն աւանդ, կը ցա-

ւիմ որ սոս անգամ այսպէս չէ եղած: Ուստի կատարուիմ որ 10 ին հրաժարականն անմիջապէս ընդունուի. իսկ մնացեալ 4 ինն՝ ոչ, և ատենապետաց զիւանը հրատարակ, հրաժարականին չընդունուած այդ 4 անդամներն ալ կանչուին, միտտեղ խորհրդակցելով՝ 20 անձանց նոր ցանկ մը պատրաստեն և բերեն ծառայիս: Սակէ դատ՝ այն առաջարկութիւնն ալ՝ զոր արդէն քանի մը երեսօթականաց հետ ստորագրեալ յանձնած ենք զիւանին՝ Պիտեմէի խնդրոյն ստիպողականութիւն արուելու համար, կը խնդրեմ որ նկատուի թեան ամուսի. Պատրիարքարանի պաշտօնեցոյ՝ որը 4, որը 5 ամսական ատեն իր ունին. Քաղ. Չարլոյն էթէ գոյ ամենն ալ անոր վրայ պիտի թափին և անեն լիբին պիտի ուղեն:

Սահմանի իմ առաջարկութիւնս գրով կը ներկայացնեմ և կը խնդրեմ որ Չարլոյն քուէին ենթարկէր:

ԵԱԶՊԱՋ Ն. ԷՃ. — Ես ալ պիտի ձայնակցի Փախուղեան էֆէնդի ստաջարկութեանն՝ էթէ սա երկու կէտերն չըլլային սոջևնիս. առաջին՝ ատենապետաց զիւանը չկրնար մարդարանալ թէ՛ արդեօր իւր ընտրելիները Քաղ. Չարլոյն պաշտօնը պիտի ընդունին, և երկրորդ՝ թէ այն անձինքն՝ որ պիտի ընտրուին, ազգին օգտակար պիտի ըլլան թէ ոչ: Բոց ես սա զխտորութիւնը կընեմ Չարլոյն՝ թէ պիտի է մեր ընտրած անձերը յարգենք և մեծարենք, որպէս զի ատենի փախուկ ժամանակի մէջ առանց Քաղ. Չարլոյն մնալու զժողովութեանը չհանդըսինք:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՃ. — Դահլոյղ էֆէնդի պիտի զխտորութիւն մ'ըրաւ, որուն կողմէ երկու խտրով պատասխանել, Բաւ թէ պիտի է յարգենք ընտրելիներն՝ որ առանց Քաղ. Չարլոյն չմնանք: Յարգել՝ ինչ ըսել է չեմ հասկընար. էթէ անպատուութիւն մը կոյ եղած՝ այն թող ըսեն. բոց ազոջանք ու պատուար ընելու ժամանակն անցած է. Քաղարանի ժողովականութեան պաշտօնը ազգին մէջ հախուած քանի մը մարդոց սեփականու-

թիւնը չէ. ևս ատիկա չեմ ընդունիր երբէք, ազգը շատ մարդ ունի այդ պաշտօնը վարելու կարող և յարմար. թող ինձ յանձնուի, ևս սա հրաժարեալ 10 անձանց տեղ 20 մարդ ցոյցունեմ առանց ինձի: Միթէ ազգին մէջ մարդ կը պիտի Քաղ. Չարլոյն պաշտօնը վարելու էթէ Արքայնութեան Հայրը և ատենապետաց զիւանը չեն կրնար ընտրելի դանել, թող ըսեն մեզ. սոյս թէ ոչ այն զխտորութիւնն՝ որ նախորդ Քաղ. Չարլոյն ակնարկելու համար մէջ բերուեցաւ, չեմ ընդունիր. չիայ դայն անպատուօղ և Հաւատացէք՝ որ էթէ զրամական վիճակիս շտիտի և նոր պարտուց առաջն ատենի, սոջատօնի եկողներ շատ կըլլան:

Տ. ՄԱՏԹԷՆՍ ԵՊՍ. — Դատ մեծ իրաւունք ունի Արքայնութեան Հայրն երբ նորընտիր Քաղ. Չարլոյն 10 անդամաց հրաժարականն ի ձեռին ունի, զարու ըսելու թէ ևս միմտի մնացած եմ: Սոյս է թէ և որ Սահմանադրութիւնը տուած է արտօնութիւն Արքայնութեան Հոր գործելու ի հարկին ընդ իւր պատասխանատուութեամբ, սոյս կոյն պիտի է զխոնալ թէ պարզ ժամանակներու մէջ չենք սոյսիր. ստանի ժամանակի մէջ գրուած քաղիք մը շատ մեծ պատասխանատուութիւն կընայ բերել: Պիտի ալ չէ որ հրաժարեալ 10 անդամաց թախանձեմք հրաժարականին ետ ատենելու. այլ պիտի է ընտրելի անոնց տեղ ուրիշներ. բոց մինչև որ նորերն ընտրուին և գան, ինչ ընէ Արքայնութեան Հայրն. ըսուեցաւ որ կրօն. Չարլոյն հետ գործէ, բոց կրօն. Չարլոյն ալ մինչև մէկ տատիճան մը կըրնայ գործել քաղաքական խնդիրներու մէջ: Արքայնութեան Հայրը բան մը միայն կընայ ընել: Կանոնադրութիւնն արտօնութիւն կուտայ ի հարկին ատենապետաց զիւանը կոչել և խորհրդակցել. ուրեմն Արքայնութեան Հայրը թող շնորհ ընէ ատենապետաց զիւանին լեկեղեցական անգամներն ի բոց տանելով՝ միայն աշխարհական ատենապետները կոչել և խորհրդակցել ի հարկին մինչև որ Քաղ. Չարլոյն ունենայ:

ԱԼԻԲՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՃ. — Քաղաքական ժողով մը ունեցումք 14 անդամներէ, բոց զը-

րեթէ ամենն ալ հրաժարեցան. սասանկ փափակ ժամանակի մէջ Սրբազան Հայրը մինակ թողու երթալն ազգասիրութիւն չէ, թէ և ըսուեցաւ որ ձին հրաժարականը ստորդ հրաժարական չէ. ես կըսեմ թէ անոնք ալ հրաժարած են, իրենց հրաժարագրին եղանակն իրենց խղճին դրդումովն է, որպէս զի շրտուի թէ ազգին ծառայել կը փախչին :

Հիմա կը տեսնեմ որ զանազան ստաջար-կութիւններ կըլլան, ոմանք կըսեն թէ նորէն ընտրելեաց ցանկ գայ, ոմանք ալ թէ՛ Սրբազան Հայրն ստեղծագործաց զիւանը հրաւիրէ և անոր հետ գործէ : Պէտք է մտածել թէ՛ սրբան ատենէ ի վեր Քաղ. Ժողովոյ սրաշտոնը թափառ մնաց, և հիմա ալ սրբան ատեն թափառ սլտաի մնաց մինչև որ հրաժարելոց տեղ նորն ընտրուի : Սոյն տեսութեամբ ես կառաջարկեմ որ ըստ որում Սահմանադրական տարեգրութիւն կը մտանոտք արդէն, ըսենք Սրբազան Նախագահին՝ որ ինք ազգին ծառայելու յօժար և յարմար վեց եօթն անձ ընտրելով իւր շարքն ստնու և գործէ, և անոնց ցանկը բերելով Ազգային Ժողովիս վաւերացնել սոց :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՅ. — Միթէ անո՞ր համար կը հրաժարիք՝ որ այդպիսի ստաջարկութիւն մ'ընէք : Մեր չենք կրնար ընդունիլ այդպիսի բան. Սրբազան Հայրն ինքնիրենն ալ կրնայ գործել, միշտ սրատախտանատու մնալով :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՅ. — Եստ ըսաւ, դուք և ձեր համակրողները կրնար յայտարարել թէ Սրբազան Հայրն ինքնին գործէ. բայց ես կը կրկնեմ թէ՛ ոչտար է արտօնութիւն ստաջարկական Նախագահին՝ որ իրեն գործակիցներ գտնէ և անոնցմով գործէ պրոչեալ ժամանակի մը համար :

ԵԱԼՊԱՋ Ն. ԷՅ. — Քաջ գիտենք որ երեսօտականաց պարտքն է կոպուի եղածին շտաբի դրոյշ գանտիլ խնդիրներն անձնականի չվերածելու համար, ես ալ այդ դաւաճութեամբ խօսեցայ և անձնականութիւններ երբէք չըջարեւ չուզեցի : Ելր ըսի թէ՛ սլտար է մեր ընտրած

պաշտօնեաները յարգենք և անոնց աջակցինք, որպէս զի իրենց ազգասիրական սրաշտոնն խոջուտան : Փորձով տեսանք որ նախորդ Քաղ. Ժողովոյ անդամներն՝ ջրանք ազգին ծառայելու անկարող մարդեր չէին, ավերողչառլէս հրաժարեցան. ինչո՞ւ. ժամն զի սչինչ բծախոզորութիւններ տեղի ունեցան իրենց դէմ : Իմ խօսքս նախորդ Քաղ. Ժողովոյ ստթիւ մասնատրութեանց չվերաբերիր. ես ընդհանուր կերպով մեր պաշտօնեաները չանարգելու, այլ յարգելու սրտառուորութիւն ունենալիս հասեցնել կուզեմ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՅ. — Բայց 250 հազար դուրս պարտք թողող վարչութեան մը ինչ ընել պէտք է :

[Սրբախոյ]

Ատենապետ Էֆէնտի խնդրոյն վերջ տրուելու համար Փախտղեան Էֆէնտի սրահ մը ստաջ մատուցած գրաւոր ստաջարկը կարդաց, որ է .

« Ընդունիլ 10 հրաժարելոց հրաժարականը և հրախրել ստեղծագործաց զիւանն՝ որ մնացեալ չարտ անձանց հետ ընդ նախագահութեամբ Ս. Պատրիարք Հօր խորհրդակցելով, 20 անձանց նոր ցանկ մը բերին Ժողովիս :

« Միանգամայն կառաջարկեմ որ Պիւտճէի խնդիրը յաջարկ նախն Օրտարդն անցնի, ինչպէս որ քանի մը երեսօտականաց հետ արդէն ստաջարկութիւն մը ներկայացուցած եմ այսօր » :

[Ստոր.] **Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ**

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Նախ՝ 10 հրաժարելոց հրաժարականն ընդունիլ պէ՞տք է թէ ոչ, քուէի պիտի դնեմ :

ԵԱԼՊԱՋ Ն. ԷՅ. — Քանի որ Սրբազան Նախագահն ի սրաշտոնէ յայտարարեց թէ մընացեալ էին 2ը բերանոցի հրաժարած են, անոնց տեղ ետրէն ընտրութիւն սլտաի ըլլա՞յ թէ ոչ, այս ալ սրոչելու է :

Ատենապետ Էֆէնտի քուէի դրաւ 10 հրաժարելոց հրաժարականն, որ ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱԻ Ժողովն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Այժմ կը մնան չորսը, որոնց համար կարծիք կայ թէ հրաժարեալ չեն համարուիր, ուստի և կառաջարկուի որ այս 4ին վրայ նոր ատան անձինք յաւելցնելու համար 20 անձանց զեղչելի ցանկ մը սրատրատուի : Այս կէտն ալ քուէի պիտի դնեմ :

ՊԵՆԵԱՆ Թ. ԷՅ. — Քանի որ Սրբազան Նախագահն՝ երկուքին համար բերանոցի հրաժարուտեած են ըսաւ, պէտք է որ անոնց հրաժարականը թէւեթեան սակ ընդունուի և այնպէս քուէի գրուի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Ըսել կուզէք որ ենթադրելով թէ այն 2ը չեն հրաժարած. եթէ անոնց ալ հրաժարումն ստուգուի, ատանց Ժողովին բերելու անոնց տեղ ալ ընտրութիւն ըլլալու համար 20 անձանց տեղ 24 անձանց ցանկ մը բերուի :

(Այո՛, այո՛)

Եստ ըսաւ, ուրեմն Փախտղեան Էֆէնտիի ստաջարկութիւնն կը բարեփոխուի ստալէս և հըրախրել ստեղծագործաց զիւանն՝ որ մնացեալ 4 անձանց հետ ընդ նախագահութեամբ Ս. Պատրիարք Հօր խորհրդակցելով, 20 անձանց նոր ցանկ մը բերեն Ժողովիս, և եթէ մնացելոց մէջէն ալ հրաժարող գտնուի, անոր կրկնապատիկ ընտրելին ալ նշանակելով ցանկին մէջ, այնպէս բերեն ցանկը :

Զոյս Ատենապետ Էֆէնտին քուէի դրաւ և Ժողովն միտնացնութեամբ ԸՆԴՈՒՆԵՑ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Ուրեմն Ժողովն կորսչէ որ հրաժարեալ 10 անձինքն զոտ՝ եթէ մընացեալ էին 2ը ևս հրաժարին, այն ատեն 12 ըլլալով հրաժարելոց թիւը, 24 անձանց ցանկ պիտի սրատրատուի : Կը մնայ Փախտղեան Էֆէնտիի ստաջարկութեան Պիւտճէի խնդրոյն

վերաբերեալ մտը, որոյ համար արդէն 10 երեսօտականաց կողմէ ստորագրեալ զիր մը զիւանին մատուցուած է. այժմ անոր պիտի անցնինք :

Յ.

Քարտիտրիւն 10 երեսօտականաց

Յիշեալ ստաջարկութեան գիրը կարդացուեցաւ, որ է .

« Պ. նախն ստեղծագործեան մէջ հրատարակեալ տեսանք կեդրոնական անտուկի անցեալ տարուան ելից և մտից հաշուէցոյցը, և այս տարուան ենթադրական հաշուէկէլալը (պիտ. ճէ) :

« Կեդրոնական անտուկին ցվերջ սպարիլ պարտքն եղած է 182 հազար այսբան դրուս ստուգելով որ մայիս, յունիս և ներկայ յուլիս ամսոց մէջ սրատուց գումարն աւելցիւր և հետըզհետէ աւելնալու վրայ է, մինչև 250 հազար դրոյ, կենթադրուի ոյսօրուան սրատուց վիճակը ուստի կառաջարկենք՝

1. Ստիսուղականութիւն տալ Պիւտճէի խնդրոյն .
2. Յաջորդ նիստն 8 օրէն գումարելով նըկատողութեան ատնուլ այն խնդիրը և գէթ սրոչել այս տարուան ենթադրական Պիւտճէն, որպէս զի սրատուց վիճակն օր օրի աւելի ըլծանրանայ :

22 յուլիս 1877 [Ստորագր.]

- Ս. Պ. Պ. Փախտղեանց
- Ք. Ղազարսեան
- Ս. Միքայէլեան
- Ս. Պէշրեան
- Տ. Լեքսիքեան
- Ս. Ֆէլէկեան
- Օ. Եազճեան
- Յ. Խթիւնեան
- Պ. Յ. Թորգոմեան
- Ն. Գորաղալ

Ատենապետ Էֆէնտին կարդացուած ստա...

Ջարկութիւնը քուէի դրաւ, և Ժողովն ՐՆԴՈՒՆԵՑ Պիւտեճի խնդրոյն ստիպողականութիւնը, և ՈՐՈՇԵՑ յաջորդ նիստն 8 օրէն գումարել սոյն խնդրոյ համար:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Կը հարցնեմ զիւանին թէ՛ զինուորատուութեան մասին Սըրբազան Նախագահ Հօր ըրած յայտարարութիւնը տեղեկութիւնն էր միայն՝ թէ ոչ առաջարկութիւն էր Ժողովոյ հաճութիւնն ստանալու համար:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը պատասխանեմ թէ ընդ տեղեկութիւնն էր և ոչ այլ ինչ:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Եստ աղէկ. եթէ Ժողովոյ հաճութիւնը խնդրելու համար էր, պիտի լռէի թէ Ժողովն կորող չէ ոչ հաճութիւն և ոչ տաճարութիւն յայտնել այդ խնդրոյն համար. ունեն որ ազատ է երթալ կամ չերթալ ի զինուորադրութիւն:

ՕՐՍԿԱՐԳ

Հրահանգ բարեկարգութեան ազգային վարժարանաց

Ատենապետ Էֆէնտին Օրակարգի խնդրոյն առթիւ 6 երեսօխոսանաց կողմէ ղեւանին մատուցեալ յետագայ առաջարկութեան գիրը ներկայացուց և կարդաց:

« Որովհետեւ առանց հիմնադիր մ'ունենալու անկարելի է Ղատարարութեան խնդիրը լուծել և օրինաւոր ուղղութիւն մը սալ անոր,

« Եւ որովհետեւ վարժարանաց բարեկարգութեան խնդիրն՝ որ Օրակարգ նշանակուած է՝ զատարարութիւնն ըսել չէ:

« Ուստի կառաջարկեմք ստորագրեալ երեսօխոսանքս՝ որ նախապէս զատարարութեան հիմնադրի խնդիրը լուծուի, որպէս զի կարենանք ստորագրեալ տե՛ս և յիշողներուն վրայ ալ

պէտք եղածը խորհիլս: 22 յունիս 1877 [Խորհարգ.]

- Ա. Կրճիկեան
- Գ. Ապտուլլահ
- Ե. Չայեան
- Կ. Ս. Իսթիւճեան
- Մ. Ղատարարեան
- Յ. Էստեան

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ղատարարութեան խնդիրը յետաձգելու և անստանալու յետաձգելու համար ղեղեկցիկ միջոց մ'է այդ բոլոր ուշ մնացելու են. որովհետեւ արդէն բարեկարգութեան հրահանգ մը ըստ օրինի մեզի ներկայուած և առաջին ընթերցմամբ ընդունուելէ յետոյ Օրակարգն անցած է՝ զայն երկրորդ ընթերցմամբ յօդուած առ յօդուած քննելու համար. նախ այս քննութիւնը պիտի կատարենք, և եթէ այս մերժուի յօդուած առ յօդուած՝ յետոյ ուրիշ հրահանգ կամ հիմնադիր կրնան մեր վիճարանութեան հիմ լինիլ: Այժմ՝ այս ծրագիրն է մեր վիճարանութեան հիմը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կարդացուած առաջարկութեան մէջ խիստ կորեւոր կէտ մը կայ. կըսեն թէ զատարարութեան չէնքը կանգնելու համար առաջ հիմունքը որոշելու է. չէնէ առանց հիմը ձգելու չենքին ձեւերը տալուն կրնանք:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Բայց ո՞վ կըսէ թէ այդ հիմունքը կը սահման սոյն ծրագրին մէջ. յառաջ անցնինք յօդուած առ յօդուած քննելով պիտի ցուցնեմ թէ անարկած հիմունքնին կանատոր մէջ: Թէ՛ և հրահանգին հեղինակներէն մէկն եմ և ես, բայց գուցէ այնպիսի առաջարկութիւններ պիտի բերեմ, որ այս հրահանգին յօդուածները փոխել կամ նոր յօդուած աւելցընել հարկ ըլլայ. սակայն յօդուած առ յօդուած վիճարանելու տեսն կրնանք այդ առաջարկութիւնները ներկայացնել և փոխփոխութիւններն ընել:

ԻՍԹԻՋԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Մեր կը կարծէինք թէ զատարարութեան հիմնադիր մը պիտի

ներկայանար մեզ, զի վարժարանաց բարեկարգութեան խնդիրը զատարարութիւնն ըսել չէ:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եւ այդ հիմնադիրը ձեռնհաս մարմնոյն, այն է Ուսումն. խորհրդոյ կողմէն պէտք է:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եստ ցուցի բա՛ն, որ և տարիէ ի վեր ձեզ ներկայացած ծրագրին ինչ ըլլալը չէք գիտցեր և ծանօթ չի վեր գատարարութեան ղեւանի բերած և մեր Օրակարգն անցած անգլեկագիրը չէք կարդացեր կամ չէք սերտեր. և այսօր կըսէք թէ կենք կը կարծէինք որ սանկ կամ նանկ հիմնադիր մը պիտի ներկայանար և տակաւին չէք գիտեր թէ այդ ծրագիրն ալ ձեռնհաս մարմնոյն կողմէն ներկայացած է: Բայց թէ որ ձեր կուսուցութեան ձեռնհաս մարմնէն չէ ներկայացած, և այդ պատճառաւ կը չփոխիք, ժամանակ կայ տակաւին մինչև երկրորդ ընթերցման աւարտը ուզած ծրագրինից կրնաք ներկայացնել որ ըստ օրինի նախաքննութեան երթալէ ետե՛ս Ժողովին կըրնոյ ներկայանալ. եթէ դուք ջանք ունիք, կըրնաք հասնիլ մեր ետե՛ն. Ժողովն այժմ ազգային գատարարութեան խնդրոյն վրայ վիճարանելու համար հիմ մ'ունի իր ձեռքը, որ ըստ օրինի ներկայացած է, և անոր առաջին ընթերցումն ալ աւարտած է: Այժմ՝ վարժարանաց բարեկարգութեան հրահանգին երկրորդ ընթերցման այն է յօդուած առ յօդուած քննութեանը պիտի սկսինք. և յօդուած առ յօդուած պիտի ընդունինք կամ մերժենք և կամ բարեփոխենք:

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Մէկ կողմէ թող այդ հրահանգը կարդացուի և քննութեան տեսնուի, միւս կողմէ թող Ուսումն. խորհարգն ալ հիմնադիր մը բերէ:

Ատենապետ Էֆէնտին հրատարակուած վրայ Փոփոզեան Ս. Էֆէնտի բե՛նն ելաւ:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Վարժարանաց բարեկարգութեան հրահանգին Ս. յօդուածը կըսէ. « Ազգային վարժարաններն երկու տեսակ են. 1. Նախակրթարան կամ նախնական վարժարան:

2. Ուսումնարան կամ երկրորդական վարժարան:

Նախակրթարանի մասն է Ընտելարան՝ որ Թաղից ալ կըսուի:

Բանի որ Ընտելարանն ալ տեսակ մը վարժարան է, զորս ունի ազգը մտնուածով թէ թաղերու մէջ շատ տեղ տաւածինն ունի, կառաջարկեմ որ այս յօդուածը բարեփոխի ստակս:

Ազգային վարժարաններն երեք տեսակ են.

1. Ընտելարան կամ Թաղից.
2. Նախակրթարան կամ նախնական վարժարան.
3. Ուսումնարան կամ երկրորդական վարժարան:

ԱՊՏՈՒՂԱՀ Գ. ԷՖ. — Թէ՛ և Օրակարգին մէջ Հրահանգ մը կայ որ ազգային վարժարանաց բարեկարգութեան անունը կը կրէ, բայց տարակոյս չկայ թէ քան խնդիրն Ազգային գատարարութեան վրայ է: Այնպիսի միջոցներ և սկզբունքներ կան՝ որք չեն մտածուած և որք զատարարութեան խնդրոյն հիմանցը կը վերաբերին: Ուրեմն պէտք է նախ այդ հիմունքը ստորոշուի, որպէս զի կարելի ըլլայ կանխուոր և կատարեալ բարեկարգութեան հրահանգ ունենալ:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եստ աղէկ. դուք պատրաստեցէք այն միջոցներն և սկզբունքներն որ պէտք է կըսէք և հաղորդեցէք Ժողովին. ինչո՞ւ մինչև հիմա յապաղեցիք, և երբ այսօր հրահանգին յօդուածոց քննութեանը կսկսուի, այդ խօսքերը կընէք:

ԱՊՏՈՒՂԱՀ Գ. ԷՖ. — Ղատարարութեան խնդիրը Ժողովին Օրակարգն անցնելէ ի վեր, իբրև Ուսումն. խորհրդոյ անդամ թէ՛ ես և թէ՛ ընկերներէս Չայեան Էֆէնտի խօսք ուղած ենք մեր մտածած և ի գիր տաւած սղըբունքներն ու միջոցները Ժողովին հաղորդելու, բայց միշտ ժամանակը չէ ներած որ խօսինք: Կը ցուխմ, որ ընկերս Չայեան Էֆէնտի՛ այս պահուս հոս ներկայ չէ. բայց եթէ Ժողովը կը ներկ, պտորրատ եմ խօսիլ:

ՍՐԲԱՉԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Եստ աղէկ, խօսեցեր :

ԱՊՏՈՒԼԻԱՀ Գ. ԷՖ. — Տեսաք չկայ խնդիր մը որ ազգին էութեանը և սրայծառութեանը այնչափ ուղղակի վերաբերի որչափ դաստիարակութեան և կրթութեան կենտարան խնդիրը : Ազգը ժամանակէ մը 'ի վեր խեղամուտ եղած է այս մեծ ճշմարտութեան և այն համոզման սրղխերն են կրթութեան վերաբերեալ բազմիցս հրատարակուած յոշուածները, եղած վիճարանութիւնները, յորինուած ծրագիրներն, ևն ևն : Բայց մինչև ցարգ զոչոցած սրղխերը կարծես ժողովրդեան փարագանացը չարտաստանէր, զի միշտ և ամէն տեղ կը դանդափնա թէ դաստիարակութեան և կրթութեան խնդիրն ըստ կարելոյն նկատողութեան սանուած չէ, բաւական վարժարան չկայ, կամ զըտնուածներն բարեկարգ վիճակի մէջ չեն, բնակր դասատուաց թիւը բաւական չէ, դաստիարակութեան համար յատուկ գումար մը չկայ, ևն : Այս է ահա ժողովրդեան ամենօրեայ գանգաւոր որ անհամբերութեամբ դարման կ'սարսռէ մեզմէ իրաց վիճակին, և մեր վրայ սրտաք կը գնէ այս խնդիրը իր սրտոյն յառաջադիմութեան ամենէն կարևոր և իբր ամենէն աւելի տիրազրական խնդիր նկատել, վիճել և սկսք եղած տնօրինութիւնները վտթայունել :

Ազգիս այս օրինաւոր և զողելի շարժման հետ կ'ընկերակցին նաև ուրիշ հարկադրիչ սրտազայներ՝ որք խնդրոյս ստիպողականութիւնը կը սաստկացունեն, ինչպիսի են ազգիս նիթա կան վիճակին յետին թշուառութիւնը, որ քան զոր սրանդիսութեան աճիլը, ժամանակակից քաղաքական դէպքերը՝ որոց արդեանցը վրայ յանդգնութիւն է այժմէն վճուել, և սատանօր խօսիլն անպատշաճ : Աւելցուցէք սասնց վրայ խել մը ուրիշ բարոյական սրկասութիւններ՝ որոնք ըստ մեծի մասին մեր քաղաքական կենաց սրայմաններուն հետեանքը կրնան նկատուիլ, և որք՝ աւսղ. կը քանդեն ազգութիւնը : Այս ամեն նկատուաներն կը հարկադրեն զվեզ, կըրեմ, ժամ առաջ ձեռք առնուլ այն մահաւ և կենաց խընդիլը՝ որ դաստիարակութիւն կը կոչուի, և ու

րուն մէջ կը նշմարէ ազգը իւր բարեկեցութիւնը, իւր սրտախը, իւր ազգութիւնը և իւր սրագային բարեբաւութիւնը :

Խիտ համապատիւ տեսներ ուրեմն թէ ազգային կրթութեան արդի վիճակն ի՞նչ է, արդեօք ազգին գանգատանաց արժանի ըլլալու չափ ետ մնացո՞ծ է : Գտնուէք գտնելու այն զլիսուսը խոչընդոտները՝ որ սրղելը կը կանգնին կրթութեան և դաստիարակութեան ընդ վոյթ զարգացման, և որ մեր դժգոհութեան տեղի կուտան : Տեսներ դարձեալ թէ՛ որոնք են հաւանելի միջոցները, դարմաններն և բարեփոխումներն առ 'ի բարեարեւ զազգային դաստիարակութիւնն :

Ստիպե՛ ի՞նչպէս կարելի է մեզ ճշգրտ բնութիւն մը ընել քանի որ վիճակագրութիւն մը չունինք, որ սուտնորդէ մեզ 'ի ստուգութիւն ճշմարտութեան : Արդարեւ ո՞վ կրնայ ճշգրտ գրուցել ազգը քանի վարժարան ունի և անոց իրաքանչիւրին մէջ ի՞նչ ուսումներ կուսնողեն և կամ գտնուած վարժարանները նիթաթաղէ և բարոյատէս ի՞նչ վիճակի մէջ են, բանի դասատու քանի աշակերտ քանի հոգի կարող զրել ստիպող կայ, ևն ևն : Ոչ որ կարծեմ այս մասին կատարեալ տեղեկութիւն մը կրնայ տալ, զի ինչպէս ըսի, չկայ վիճակագրութիւն ինչ որ ըսենք անստոյգ և երեւակոյցեալ է, ո՞ր գիտէ, *եթէ վիճակագրութիւն մը ըլլայ մեր գանգաւոր թերեւ չափաւորի, կամ ընդ հակառակն աւելի սաստկանայ : Ուրեմն առ 'ի չգոյն վիճակագրութեան ըսկ ազգին արտաքին երեւոյթներէն սխտի կարենամք գաղափար մը ըստանալ ազգային կրթութեան սաստիճանին վրայօք, և այն ալ շատ հարեանցի կերպիւ, ինչ սխտի են բուռն եռանդն ուսման, ուսումնական ընկերութեանց հաստատութիւններ, որոց թիւը բարերադարար երթալով կ'աճի ընդդէմ ժամանակիս անձկութեան, կրագրաց հետզհետէ ծրնունդ տանուըն, անուս և գաւառացի սրանդըլից համար կիրակնօրեայ վարժարանաց հաստատութիւնը թէ 'ի Պօլիս և թէ 'ի գաւառս, գիտութեանց, մատենագրութեան, լեզուագիտութեան և ազատ արուեստից զարգացումը, և

հաւաստի այս վիտոյթի խննդէն միայն կրնամք փոքր 'ի շատէ խմանալ որ ազգը ըստ ինքեան, և հրաշխիք իմն կը յառաջադիմէ : Ստիպե՛ն և թէ ժամանակիս և արդի ընկերական սխտայից հետ բողոքատութիւն մը ընելու ըլլանք նշմարած յառաջադիմութիւննիս անչուշտ անբուսական սխտի գտնեմք այդ սկստերն յողեցունելու որ աւելի բարձր են, աւելի սոսնջուողական քան տեսնուած յառաջադիմութեան արդիւնքը : Ասկի քան տարի սուտ ազգային կրթական յառաջադիմութիւնը անտարակոյս սցսորուընէ նուազ էր, բայց մեր ընկերական սկտերուհն համաձայն ըլլալուն համոզիտ կը վայելէ ժողովուրդոյսօք ազգը թէ՛ սկտ աւելի յառաջադիմ' բողոքատմամբ՝ ստիպե՛ն անհամոզիտ է, ըսել է թէ եղած յառաջադիմութիւնը մեր ընկերական սխտայից և մեր դրոցմանց դեռ չկրնար համապատասխանել : Եւ ահա այս մեծ սրկասին հետեւանին է որ ազգը կը գտնգատի միշտ թէ չկայ բուսական վարժարան, չկայ բնակր դասատու, թէ ուսումնական խորհուրդը ըստ կարելոյն ուշադրութիւն չընէր վարժարանաց բարեկարգութեան, ևն ևն : Կրուտցի է թէ սկտ ժողովուրդեան այս գտնգատը, բայց ազգային կրթական յառաջադիմութեան կազ երթալուն բուն խոստճանները ըստ չնշմարեալ' մերթ վարժութիւնը՝ մերթ ուսումնական խորհուրդը կը մեզսօրէ, իբր թէ անտարբեր ըլլան այս կենսական խնդրոյն :

Ազգին Ուսումնական յառաջադիմութեան կազ երթալուն ըստ խ երեք զլիսուսը սրատճատ կոյ :

Ա. Ազգային վարժարանաց հոգարարձութեանց ձեռօք մատակարարուելուն յոտի դրութիւնը :

Բ. Ուսումնական Խորհրդոյն անձուկ սոհմանի մէջ գործելը :

Գ. Գաստիարակութեան համար յատուկ գումար մը մինչև ցարգ չորոչուիլը :

Ահա տակ ազգային դաստիարակութեան ըստիս զլիսուսը խոչընդոտները՝ որ տեղի կուտան այնչափ գանգատանաց և սխտի տան միշտ մինչև

չև որ սկսք եղած դարմաններն ու բարեբաւութեան 'ի գործ չդնենք :

Յիրտի ազգային դաստիարակութիւնը բողոքատճ վիճակի մէջ դնելու համար կան դեռ արիշ սրայմաններ մին քան զվիսուն կարևոր, բայց ես միայն այս երեք տառադարակութիւնները կը ներկայացունեմ՝ իբր հիմնական սրայման ըլլալիք ձեռնարակութեանց և կորողորթեանց :

Հագարարձութեան խնդրոյն վրայօք համարուս հաստատելու համար կրուեմ 'նախ թէ՛ ընդհանրապէս սրաչանի մը անիլ երի գործադրութիւնը երկու սրայման կը սրահանջէ, երկու քնալ անբաժան կերպիւ իրարու հետ միացեալ, այն է շուն և սրատաստատարիւն : Արչափ այս երկու սրայմանները զօրուսը ըլլան՝ այնչափ ալ վտաճութիւննիս մեծ է այդ սրաչանի իտակատար գործադրութեանը վրայ, և կամ ասօք հակասուկ որչափ տկար և թեթեւ ըլլան ստներ՝ այնչափ ալ սրաչանի մը գործադրութիւնը կը վտանգի :

Արդ, մեր հոգարարձութիւնները՝ որ ազգային վարժարաններն հողալու և խնամելու ծանր սրաչանը ունին, ոչ այնչափ մեծ շահ մը ունին և հետեարար ոչ ալ մեծ սրատաստատարութիւն, քան զի ունեցած սրաչանիին անձնութեան է :

Անձնութեան արդարեւ շատ անգամ մեծ և վսեմ գործերու կը մղէ վմարդ, բայց ըստ ինքեան ինքնամին շարժում մը ըլլալով զրան կորէք ձեռում և սահման չուղէր, և ստոր տեղութիւնը սրարազայներէն կոխուան ունենալով՝ ոչ որ կրնայ ճշգրտել :

Այսպէս մեր հոգարարձուաց անձնութեան տեղութիւնը իրենց հոյրենատարական ողուցն ստատիճանէն, կամ կրթութեան համար ունեցած սկէն և կամ ուրիշ անձնական նկատումներէն կոխուան ունենալով, երբ այս սրատճատները դադրին կամ փոխփոխութիւն մը կրեն՝ անձնութեան զգացումն ալ կը դադրի կամ փոխփոխութիւն կը կրէ :

Այս զրութեան վնաստար հետեամքները բողոքով են, ու կրնայինք այս մասին բուսական մեր խօսքն ընդլայնել, բայց մանրամասն

նույն ժամանակ մեծագույն ունեւորաց համարութիւնը չարաչար չը գործածելու համար, խօսքս կը համարուեմ յաւելլով միայն թէ այս յոսի դրութենէն յառաջ եկած խել մը շնչին և անձնական խնդիրներու պատճառաւ նախորդ և արդի Ռուսաստանի խորհրդաց և մասամբ մը վարչութեան անդին ժամերն շատ անդամ յամպէտս վաստակած են: Ռուսաստանի խորհրդաց արձանագրութիւններն այս մասին կրնային մեզ ընդարձակ տեղեկութիւններ տալ:

Կրտս է թէ երևոտական տեսութեամբ այս դրութիւնը առաւելութիւն մը ունի, բայց ինչ օգուտ երբ շուրջ մնասէն շատ ստորին է: Այդպէս անորոշութեան առջև ըստ կեանքը ազգային դատարարութեան ներառմամբ անստորելութիւն համարելու համար, կատաղութեամբ որ առանց ժամանակ կորուստներ, վերցունենք վարժարանաց վրայն այդ հոկող մարմինները որ հագարարձութիւն կը կոչեն և որ ինչպէս փորձով տեսնուած է մերթ վարժարանաց պաշտօնէնց հետ և մերթ խաղտական խորհրդաց հետ դանտարան տեսակ վեճեր և հակառակութիւններ աճեցնողով աւելի շփոթութիւն կը սրտածառեն դպրոցներու յառաջադիմութեան և բարեկարգութեան քան դիւրութիւն. և այս պիտով Ռուսաստանի խորհրդաց ժամերը կը դըրուեն 'ի դուր: Փոխենք կըսեն այս դրութիւնը և դեներ մեր վարժարանաց վրայ տեսուցեր, և դանտեր միայն որստատիանտու ճանչնանք ուսմանց ծրագրին անխելի գործադրութեանը, վարժարանին բարեկարգութեան, ներքին մասնագրարութեան և անանց պաշտօնին կարևորութեան համեմատ վարձք մը սանք ըսելով այսուհետև ձեր պաշտօնին դար էր պատասխանատու Ռուսաստանի խորհրդաց սխեմայ: Ո՛չ արտէն յառաջադիմ վարչակցաց մէջ այս դրութիւնն է ընդունուած' որոց շահաւէտ արդիւնքը ոչ որ կրնայ ժխտել. և քանի որ այս պայտէս է, ինչպէ վարձիկն ուրեմն այս մասին եւրստարանաց ընթացքին հետեիլ:

Արդէն կան Պոլսո քանի մը ազգային վարժարաններ որ մասնաւոր հագարարձութեան խորհրդակցի երկարութեն, և յետոյ կ'ենթարկէ

դիմական վիճակը ազգայնաց շատերուն զարմացման և շորհակալութեան արժանացած է:

Կոչեմ ըսել որ ամէն տեղ, մէկ օրուան մէջ Հագարարձութիւնները գաղթին իրենց սրտանէն. նախ Պոլսո վարժարանաց վրայ փորձեմք այս նոր անօրինութիւնը և եթէ գոհ ըլլանք երաժարելուն (որոց վրայ տարակոյս չունիմ), այն ժամանակ ամէն տեղի համար վաւերացունենք այս դրութիւնը, որոց մասն և գործնական կէտերը պէտք է Ռուսաստանի խորհրդը կանխաւ խնայատարէ:

Հագարարձութեան խնդրոյն վրայօր այսչափ ըստ բաւական համարելով, կ'անցնիմ երկարօր խնդրոյն, որ է Ռուսաստանի խորհրդաց ազատութեան սահմանը անձուկ ըլլալը:

Ազգիս ընդհանուր գործոց անօրինութիւնը, ինչպէս ամենու յայտնի է, երէք գլխաւոր ճիւղի կը բաժնուի. Արձանական, Վարչարական և Ռուսաստանի: Երբեք ալ իրարմէ ոչ նուազ կորեք, զի այս երեք ճիւղերու վրայ են հիմնուած մեր ազգութեան պաշտօնութիւնը և պայծառութիւնը, այսինքն Արձանականը ըստ կրօնականին, Վարչարականը ըստ բաղարարականին ազգիս ներկային պաշտօնութեանը կը հսկին, իսկ Ռուսաստանի մը՝ բարոյապէս և նիւթապէս աղբիւն վիճակը բարեբերով անոր ազգայն կը պտտրաստէ. ըստ այսմ երեքն ալ հուստարաս պէս մեզի համար նոյն յարգը և նոյն կարևորութիւնը ունին, այնպէս որ ասանցմէ մին չը կրնար միւսայն վրայ ազդեցութիւն բանեցունել առանց ազգին ընդհանուր օգտին միտս բերելու:

Սակայն հակառակ այս ճշմարտութեան՝ մեր մէջ Ռուսաստանի ճիւղը Վարչարականին արտաճառութեանը ենթարկուած ըլլալով, ոչ միայն դատարարական յարգին դէմ անիրաւութիւն մը երաժ կը տեսնուի, այլ նաև այս դրութեան պատճառաւ մեծագույն կը տուժէ ազգը: զաստիարակութեան վերաբերեալ որ և է որոշմանց և ստիպողական անօրինութեանց դանդաղ դորձադրութեան մասին:

Ռուսաստանի խորհրդը ըսենք ըստ դատարար մը կը յղանայ, որոց վրայ կը վիճէ կը խորհրդակցի երկարութեն, և յետոյ կ'ենթարկէ

զայն Վարչութեան կամ Վարչարական ժողովոց վաւերացման, բայց չգիտէր նա թէ ներկայացուցած առաջարկութիւնը եր'ք ուղեօք կարգը գարով հասանութիւն կամ վաւերացումն պիտի ստանայ Վարչարական ժողովոց կողմանէ՝ որոց առջև հետզհետէ կը դիմելու ու կը դիմելին գործերը: Կանցնի ժամանակը, ազգային դատարարական վերաբերեալ ստիպողական գործերն առ կախ կը մնան. խորհրդը կը յաստատի, ազգը արդիւնք կ'ստատէ, յուսացածին չափ արդիւնք չտեսնէր, կը դանդաղի: Բայց պէտք է նա դանդաղի Ռուսաստանի խորհրդոց կամ Վարչութեան դէմ, իբր թէ անհոգ և անտարբեր ըլլան ստիպողական պայտէսը և գործադրութեան. պէտք է քանդատի նա դրութեան դէմ՝ զի դրութիւնն է մեղադրելի:

Ռուսաստանի խորհրդը մը ազգային դատարարական վրայ հոկելու և դանի ամէն կերպով վարգաճանեալու որոշումն աճեցնող չը կրնար իւր խիղճը հանդարտեցունել այսպիսի անպատեհութեան առջև, մասնաւոր երբ մէկ կողմանէ ժողովոցին իրաւացի դանդաղները կը ըսէ ու միւս կողմանէ ազգին աստիճան աստիճան կը նշմարէ, ծարաւ կրթութեան և դատարարականութեան: Անորոշուած ստոր գարման պէտք է և դարմանը ուրիշ կերպ չըլլար, բայց եթէ Ռուսաստանի խորհրդոց այնչափ ազատութիւն տալ արչափ իւր պաշտօնին կարևորութիւնը և յարգը կը սրտանշէ: Ըստ այսմ, կատաղութեամբ պատիւանելի ժողովոց՝ որ Ռուսաստանի խորհրդը դանէ միայն Պոլսո Վարչարական ժիւղով պէս ուղղակի Ազգ. Կրթականականական ժողովոց կողմանէ ընտրուի, իւր պաշտօնաւորութեանց սահմանը անկէ ընդունի, և անոր միայն պատասխանատու և համարատու ըլլայ, և այս մի միայն 'ի դիմութիւն և 'ի բարեկարգութիւն գործոց և հետաւարար յոգուտ ազգային դատարարական: Այսպիտով նաև, թէ քաղաքական ժողովոց վրայն բաւական ծանր աշխատութեան բեւ մը բարձուած կըլլայ, և թէ Ռուսաստանի խորհրդը՝ իրեն տրուած ազատութեան շորհիւ աւելի մեծ արդիւնք մը տր

տարբերութիւն յօժարութիւն և թէ դիւրութիւն կ'ունենայ:

Ազգային կրթական յառաջադիմութեան գլխաւորագէտ արդեօք եզրու պատճառներէն մին ալ է ըսինք Ռուսաստանի Վարչարական համար յաստի գուճար մը մինչև ցարդ սահմանուած չըլլալը:

Այսուհետև խնդիր մը որ մեր դրեթիւ ամեն նորեայ խօսակցութեան նիւթ եղած և իրեն օրինակութեամբը մեր ամենուս համարուալը դըրուած է, թէ ասանց դրամայ շեմք կարող ազգային դատարարականութիւնը ծաղկեցունել:

Այս խնդիրս լուծելու համար երկու միջոց կը տեսնեմ, առաջինը՝ որ արդէն ամենուս ծախօթ է, Կեդրոնական մետուղը դատարարականութեան համար յատուկ գումար մը պէտք է ստանանէ տարեկան Պիտակին մէջ: Արդիւրդը՝ կատաղութեամբ իբր դիւրաւ գործադրելի միջոց, որ Վատարարարանին մէջ մնայուն ետեքի մետուղ մը հաստատուի 'ի պէտս քաղաքականութեան և գարգայման ազգային դատարարական:

Այս մետուղիս բարգաւաճ վիճակն աստիճան վերու համար տեղացի և օտարութեան հայոց հարկէ դիմել չըջարկուանաւ, առանձին նախակաւ, հաստարարականութեամբ և դեռ ուրիշ միջոցներով. և անանց հայրենասիրական աշակցութիւնը խնդրել այսպիսի օգտուէտ հաստատութեան նախադիմ յայտնելով: Միանգամայն ծանուցանել ամեն տեղի Հայոց որ այս մնայուն մետուղը միշտ պատրաստ է երախտագրութեամբ ընդունիլ կոտիլի ձեւով որոշած դրամական նուէր մը՝ արչափ և իյէ անոր քանակութիւնը:

Հարկ չեմ տեսնել յիշեցունել նաև թէ այս հաստատութեան ձեւօր՝ մեծ օգուտ մ'ալ պիտի ըսնիք, այն է ցրուեալ հայերը կերպով մը իրարու հետ յարաբերութեան մանեղու դիմելն միջոցը, որում ամենքինս ալ պէտք է վրայ յեմք թէ Հայ ազգը մեծատէս կարտ է:

Վերջապէս բուն խնդրոցն դառնալով դրամայ մասին այս կերպ նոր հարց մը մտածելու և գործադրելու ըլլանք, նախ Կեդր. Մետուղին վրայ այնչափ ծանրացած շեմք ըլլար, որ հա

զիւ Պատրիարքարանի պիտայից կարող է բանել, երկրորդ՝ դատարանախօսութեան համար երամասի նոր սղորիւր մ'ալ ստեղծած կըլլանք, որ ինչ յորդարար ալ չհասնէ գոնէ ամեն կալմանէ, կաթիլ աւ կաթիլ բոց միշտ վազելով ժամանակ մը ետեւ կրնայ մեր յուսացածէն աւելի արդիւնք մը տալ:

Գատարակութեան համար պէտք եղած ծախքերն երկու տեսակ են. մին սովորական, միւսն սրատահան. սովորականը պէտք է վարձար սրտածնկից համար, ինչոյիսի են բնէն ինչք վարձարանաց, որոց անհրաժեշտ կարեւորութիւնը 'ի բարեկայ յետէ՛ ճանչում է թէ տեղական և գաւառական վարձարանաց համար, Գործոն անգամը հայկարանական ձեւորմանն, որոց հաստատութիւնը մտաւրտ կ'երեւի: Այս ծախքերը կրնան Կեդրոնական սնտուկին կողմանէ հոգացուիլ: Երկրորդը սոյնինքն սրատահան կան ըսածս, որ և օգտակար և արդիւնասարգրութեանց հրատարակութեանը և մասննագրաց կամ արժանասար դատատուաց քաջալերութեանը համար, և կամ հանձնարար տղայ մը 'իւր կրթութիւնը աւարտելու նպատակաւ: Յարտայից համարարանները խրկելու և թէ ասոր նման պիտանի և քաջալերական վարձանի մը համար:

Այս ծախքերն ալ կրնան հոգացուիլ մասշտան նուէրի Սնտուկի ձեռքը:

Սնտարակոյս եւ որ այս Սնտուկս ազգիւ շատ օգտակար պիտի ըլլայ, զի անոր վրայ եղած խորին վստահութեան շնորհիւր շատով պիտի բարգաւաճի: Այս վստահութիւնը շատ բնական է ժողովրդեան համար, զի նոյն խնդիրն է այդ Սնտուկին հաստատութեանը սրտածնայիս ձեւարկողը, ազգն է անոր հակադէմ սրտածնային և անոր բարիքը վայելողն:

Ահա ստանք են Ազգային դատարանութիւնը բարեկարգ և հաստատուն վիճակի մէջ դնելու օգտակար և անհրաժեշտ դատած սասնարկութիւններն և իմ գրչն խորհրդակցութիւններն, զոր կը ներկայացուցեմ Պատրիարքի ժողովցի հաստատութեանը՝ դարս թողով 'իսկ մը կար'ար խորհրդակց' սրոց բաժանն բառ մեծի

մասին պիտի զխրանայ յետ դործադրութեան վերայիշեալ երկու առաջարկութեանց:

Այժմ կ'անցնիմ ազգային դատարանութեան վերաբերեալ կարեւոր կէտի մը վրայ հաստատ տեսութեան մը՝ որ ազգիւ կրթական յատկապիսնութեան անհրաժեշտ սրտածնն է:

Գատարակութեան և կրթութեան նպատակը մարդուս կատարելութիւնն է. լոկ մտաց զարգացումը կամ լոկ սրտի զարգացումը կատարելութիւնն է: Դա մարդուս կատարելութիւնը այս երկու սրտածննդերուն դուգակցութեանը մէջ է: Այդ մենք, մինչև ցարդ ինչ չեմ սրտայի կրթութեան մասին մասնագորարար մտաց զարգացումը աւարկաց եւր ըրած մեր խորհրդակցութեանց, ու սրտը նուազ աշտարակեան առած, սրտը կըսեմ որ ազգութեան հաշտ բարեկամն է: Այտք չէ մտնալ թէ մարդուս կրթելն ու ակտերը մտաց զարգացման մէջ աւելի՞նտուղ կ'անուան: Այս մասին Յարտայից մէջ վերջին ժամանակներս վիճակագրական քննութիւն մը եղած է, արդիւնքը որոշ կերպով կը մեկնէ: Լոկ մտաց վիճակութեան աղետալի հետեւանքը. այնպիս որ այս վիճակագրութիւնը ընող անձինք՝ մտաւրտ ազգային մը մէջ մեծ վրտանդ կը նշմարեն Յարտայից ընկերական վիճակը վեր 'ի վայր յաղելու շախ սպանադից:

Այդ մենք որ գրուելիք կրթութեան մէջ կրկին նպատակ միանգամայն կողմեր ձեռք բերել, այսինքն նախ բարեկիրթ մարդ, երկրորդ բարեկիրթ և ազգասէր Հայ, ս'ըջտի ևս առաւել մտաղիւր ըլլալու եւր սիրան ու միտքը միանգամայն մշակել, ստանց սրոց ճշմարիտ յատկապիսնութեան վտարարող ազգ մը չկրնար հաստատուն քոյլ աւանդ քաղարարկութեան շաղիմն մէջ:

Եթէ ազգային կրթութեան մէջ այս կենտական կէտը մեր աշտարակեան վրիպի՝ մեր թախած ճիւղն ալ 'իւր նպատակին կը շեղի, զի մեր նպատակը առանձին առանձին ուսեալ և անկախ անհատներ հասցունել և յետոյ դանդեր ընդհանուր մարդկութեան զանգաւածոյն մէջ խառնել չէ, այլ ազգութիւնը սրտածնայունել բարեկիրթ և ուսեալ հոյերով, սոյա թէ ոչ՝

ինչ հարկ կոց ազգային դպրոցներ կատարանելու քանի որ օտարաց դպրոցները սրատատ ևն մեր տղարներն ընդունելուց. ինչ հարկ կոց առանձին առանձին ժողովներ, մասնաժողովներ վիճարանութիւններ ընել, ծրագրիւներ պատրասել և ծանր աշխատութեան մեր միտքը յոգնեցունել, բանի որ Հայութիւնը պիտի չզարգանայ:

Ըստ որում Հայ, մեր բոլոր ջանքը մի և ինչ նպատակի սկստք է զիմէ. այն է ազգին յատկապիսնութեանը և սրտածնութեանը: Այս վտարելի արդիւնքը ձեռք բերելու համար մի միայն միջոցն է ազգի մը սարդղութիւնը ներդաշնակութեան մէջ սրտոզ սկզբունքներն ընդհանրացունել. այս սկզբունքները Ազգային քաղաքականի մէջ կը բախանալին. Ազգային բարոյական ըսելով կ'իմանամ գլխաւորապէս սէրը որ արդէն մարդկային ընկերութեան հիմն ըլլալով միտքիւն անսողջութիւն զորութիւն և յատկապիսնութիւն կը ծնանի. ուստի հոն փնտտելու եւր ազգութիւնը, հոն փնտտելու եւր Հայութիւնը:

Ահա ազգի մը անհատից համար այն զորութիւնը, որ մարմնաց մը բազադրութեան անթիւ փորրիկ մտուծքը յիւրեարս կցելով կ'ամրացունէ զայն, կ'ամրողւացունէ և ձեւ կուտայ սմոր. հանէ անկէ այդ զորութիւնը, մարմինը խկոյն կը քայքայի կը իշրի, սոյնինքն ամրողութիւնը կը կորսնցունէ. Ազգութիւնն ալ բազմութիւն անհատներէ բաղկացեալ մարմին մըն է որ թէպէտ բարոյական՝ բոց բնութեան մի և նոյն օրինոց ենթակոյ. վերցուր սէրը՝ ազգութիւնը կը քայքայի, սոյնինքն լոկ անհատներ կը մասն իրարմէ անկախ:

Կրօնքը ստղելու համար քրիստոնէական մը կոց որ անհրաժեշտ պէտք է ամեն քրիստոնէի համար, քրիստոնէական մ'ալ ըլլալու է ազգային բարոյականի համար. հոն սերտելու են մեր տղարք բոլոր իրենց սրտերերն առ Հայրենիս, առ ազգութիւն և առ հաստատու եղարքս, հոն ուսանելու են թէ ամեն Հայ իրարու յատուկ համբարշխութեան կատարել կատարած են, թէ իրենց եղարքը օտարէն աւելի սիրել սրտատ.

կան է, անոր համար զո՛ւ ընել և օգնութեան ձեռք կարկտել գիտնալու է, թէ ազգային սրտիւն ամեն սրտազայի մէջ մահու շախ սրտաբանելու է, թէ այս հանգամանքները չունեցող ազգը տակաւ առ տակաւ կորստեան ենթակոց է: Ահա այս է ազգային բարոյական ըսածս, զոր իրականացունելու համար մտաց հետ միանգամայն սիրտու սղ մշակելու եւր: Այս սկզբունքները քարոզուելու են մեր ազգային վարձարանաց մէջ ուր մինչև ցարդ լոկ մտաց զարգացումն է գլխաւոր գիտում զի պէտք չէ մտնալ որ տաղիմն տրուած սկզբունքներն են, որ հաստատուն տրմատ կը ձգեն սրտատ նեկութեան սրտին մէջ:

Երբ ազգային դատարանութիւնը այս սկզբութեան մէջ դնենք՝ այն առեն մեր ազգային կրթական ժողովները, յորինուած ծրագրիւնը, եղած կամ ըլլողիք բարեփոխումներն իրոք նշանակութիւն մը, որոշ նպատակ մը կ'ունենան, և այն առեն մեր թախած ճիւղերն ալ արժանաւորապէս կը պատկուին:

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Կը շնորհաւորեմ առեկարան ԼՖէնտիին սերժանտութիւնը:

ԱՏՆԱՊԵՏ ԷՃ. — Նոյնպիսի զիմաց Պիւսանին կը շնորհաւորեմ:

ՓԱՓԱՋԱՆ Ս. ԷՃ. — Շատ ազիկ եզու որ Ապտուլահ ԼՖէնտի խօսեցաւ. որով գործնականապէս պիտի կրնամ ցուցնել թէ սոյն միջոցներն և սկզբունքներն որք դատարանութեան խնդրոյս հիմանցը կը վերաբերին, և վիճարանութեան տակ զանազա ծրագրին մէջ կը պակիին ըսու, կան ամէնքն ալ սոյն ծրագրին մէջ:

Նախ սկստք է ըսեմ թէ Ապտուլահ է. Ֆէնտի իր ընդարձակ տեսնարանութեանը մէջ ծրագրին Ա. յօդուածին վրայ ակնարկութիւն մը չունեցաւ. վարձարաններն երկու կամ երեք տեսակ են. խնդիր անգամ չըրաւ. ուրեմն անոր վրայ գիտողութիւն մը չունի: Լոկ իր առաջարկութեանցը գալով, և կէտի կը վերածին անոր. Ն. կատաշարիլ հոգաբարձու.

Թիւնները վերցնել, և անոնց տեղ տնտեսական տարատեսակներու տեսչութիւն սահմանել :

Իր այս առաջարկութիւնն ահա տեղ ունի սոյն ծրագրին 15դ. յօդուածին և անոր յաջորդացը մէջ . երբ այն յօդուածոց վիճարանութեանը վրայ խօսորնք՝ կրնանք պէտք եղած բարեփոխութիւնն ընել :

2. Կառավարիչ Ուսումն. խորհուրդն Ա. Է. ֆային ժողովէն ընտրել և Բազ. ժողովոց հետ ունեցած կապերէն արձրել :

Ասի սահմանադրական խնդիր մ'է, որ վերաբնութեան կը վերաբերի . և արդէն Ժողովն այդ կէտին վրայ խօսած է . նոր առաջարկութիւնն մը չէ այդ . փորձառութեամբ որ ինչներէն եկած է արդէն : Բայց կ'երևի որ արդի Ուսումնական խորհուրդն ալ, որոց անդամ կը գտնուի Ա. Կոտուլան Է. Ֆիլիպի հրաժարեալ Բազ. ժողովէն գտնադատուելու իրաւունք ստացեր է . ո՛ր է Եսայիոց Նազարիթ Է. Ֆին . պէտք էր ըսէր այս գտնադատ :

ՁԱՅՆՆԻՐ. — Դրութեան գէժ է գտնադատը և ոչ մարդոց :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. Է. Ֆ. — Պէտք է գիտնալ թէ զրութիւնը չէ միայն յանցաւոր, այլ մարդիկ ալ յանցաւոր են երբ մանրամասնութեան մտնենք . կրնամ հաստատել զայս : Բայց այս վիճակին ալ գարտան կայ . երբ վարչական կանոնադրութիւն մը հաստատուի, անով Ուսումն. խորհուրդոց արտօնադրութեան ընթացքն աւսահանը կրնայ գտնուիլ, և պէտք եղած ազատութիւնը տրուիլ, որ արդէն Սահմանադրութիւնն ալ կը ներքէ : Ուստի Ա. Կոտուլան է. Ֆիլիպի այս երկրորդ առաջարկութիւնն ալ վարչական կանոնադրութեան խնդրոյն կը վերաբերի որնոր արդէն մեր Առեւտրական փառային նախընթաց բացման վերջին նիստին մէջ Ժողովիս յանձնարարած կարեւոր խնդիրներէն մէկն է :

3. Կառավարիչ դատարանութեան համար զրամ հաշիւայթել թէ կ'երբ. սնտուկէն և թէ մտնուոր հանգանակութեամբ :

Պոս. մ'առաջ Պիւտնի խնդիրն յաջորդ

նիստին Օրակարգն անցուց . թող պատրաստուի Ա. Կոտուլան Է. Ֆիլիպին մեզ հետ, որ Պիւտնի մէջ դատարանութեան համար յատուկ գումար մը սահմանել տարու ջանք ընենք . այդ կարեւոր առաջարկութեան լուծումը յաջորդ նիստին սրահուած է : Ստանաւոր հանգանակութեան գաղտ, ո՛վ արդէր կրնայ ըլլալ . Ուս. խորհուրդը կրնայ միշտ հանգանակութեան ղրկուիլ, բաւական է որ այդ հանգանակութեան ինչ բանի գործածուիլը կանխաւ որոշուած և ազգին ալ պէտք եղած վտանգութիւնը տրուած ըլլայ : Ինչպէս Ասիոց սովեւոց համար մինչև 5 հազար սոկի հանգանակեցաւ :

ԱՅՏՈՒԼԱԷ՝ Է. Ֆ. — Ինչ միայն սնտուկի խնդիր մ'ալ ըրած եմ, այն ալ պէտք է :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. Է. Ֆ. — Արդէն իրեն համար միայն սնտուկ ունի, բաւական է որ զրամ միայ անոր մէջ, սնտուկին լիցուցութիւնը ինչ կ'արժէ :

6. Կառավարիչ ոչ միայն մարի սյլ և սրտի դատարանութեան հոգ ունենալ :

Մեր ծրագրին 6, 7, 8, 9 յօդուածներն աւանանց տեսակին կը վերաբերին, ինչ որ կը հասկնայ որտի դատարանութիւնն ըսելով կամ ինչ որ պէտք կը տեսնէ այդ դատարանութեան ծաւարմանը, կրնայ առաջարկել նոյն յօդուածոց քննութեանը մէջ :

Ահաւասիկ այս և կէտերն են, զորս իբրև գտնադրանութեան հիմունք և միջոցներ կ'առաջարկէ Ա. Կոտուլան Է. Ֆիլիպին, որոնց երկուքը ներկայ ծրագրին մէջ տեղ ունին, միւս երկուքին մէջը վարչական կանոնադրութեան կը վերաբերի, որոց սրահուած արդէն զգալի եղած է, և մէկն ալ Պիւտնիին որ յաջորդ նիստին Օրակարգն է :

Հետեւաբար այս ծրագրին վրայ մեր վիճարանութիւնը կրնանք շարունակել յօդուած առ յօդուած . և ինչպէս ըսի ի սկզբան, նորէն կը կրկնեմ, այս ծրագիրը բնաւ աշխատողի մը կամ ձեռնհասի մը ձեռքը չի կոպէր, և մինչև երբորդ ընթերցուած ժամանակ ալ ունիք, ով

որ կուզէ, կրնայ իր ծրագիրը բերել, որ նախաքննութեան յղուելէ յետոյ Ժողովիս քննութեանը կենթարկի : Բայց աւանց նոր ծրագիր բերելու, եղածը մերժել առաջարկիլը և առանց մանրամասն քննութեան, որ արդէն որոշուած է, կը նշանակէ դատարանութեան խնդիրը յետաձգել . ուստի ես կրկնելով հրահանգին ու յօդուածին բարեփոխութեանը մասին առաջարկութիւնս, կը խնդրեմ որ այսօր գէթ այդ մէկ յօդուածը բուժի դնենք . և բան մը սկսած ըլլա՞նք :

ԱՅՏԵՆԱՊԵՏ Է. Ֆ. — Եթէ թիւերն իս բաւական չէ՛ ինչպէս կրնանք բուժարկել, որովհետեւ երեւոյթանք գրեթէ կ'ստուակէս մեկնած են :

Դիւանը համրեց մնացեւոց թիւը և 24 հոգի գտաւ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. Է. Ֆ. — Եթէ առաջին յօդուածին մասին ըրած բարեփոխութեանս վերայ դիտողութիւն ընող չկայ, ըսել է ամենքս ալ զայն ընդունած ենք արդէն, ուստի կառավարիչն որ զայն բուժի դնէք :

Առեւտրական Է. Ֆիլիպին տեսնելով որ դիտողութիւն ընող չկայ, Հրահանգին առաջին յօդուածն Փափազեան Է. Ֆիլիպի բարեփոխութեանը բուժի դրաւ, որ է :

«Յօդ. 1. — Այդպիսի վարժարաններն երեք տեսակ են .

Ա. Ընտելարան կամ ծագեւոց .

Բ. Նախակրթարան կամ նախնական վարժարան .

Գ. Ուսումնարան կամ երկրորդական վարժարան :

Ժողովը միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱԻ իր սոյն Ա. յօդուածը :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. Է. Ֆ. — Յաջորդ 2դ. 3դ. և 4դ. յօդուածներն ալ կառավարիչն իր քննութեամբ բուժի դնել, եթէ անոնց վրայ դիտողութիւն ընող չկայ :

ՁԱՅՆՆԻՐ. — Այս, այս, դիտողութիւն չի կայ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. Է. Ֆ. — Ես գիտեմ որ վիճարանութիւնը 5դ. յօդուածին պիտի սկսի, սոյն վրայ արդէն բաժանեալ ենք մասնաւորաբար սոյն խնդրոյն սրտաւորած միջոցնաւ, ուստի կը կրկնեմ այդ երեք յօդուածներն ալ բուժի դնելու առաջարկութիւնս :

Կարդացուեցան Հրահանգին 2դ. 3դ. և 4դ. յօդուածներն որք են՝

«Յօդ. 2. — Սոյն վարժարանները թէ աւանդինն և թէ միեւնոյն յարկի տակ կրնան ըլլալ :

«Յօդ. 3. — Երբ միեւնոյն յարկի տակ ըլլան, ըստ կարեւորն հոգ տանելու է որ Ուսումնարանը բաժանեալ ըլլայ Նախակրթարանէն . իսկ Ընտելարանը միշտ բաժանեալ պիտի ըլլայ աւանդին սրահով կամ սենեակով :

«Յօդ. 4. — Վարժարանաց շէնքը և սյլ տանն կարողադրութիւնները պէտք է որ ըլլան ողջաբանի կանոնաց համեմատ : Ուստի նոր շէնքուելիք վարժարանի յատակագիծը պէտք է ներկայացնել Ուսումնական խորհուրդոց, և անոր հաստատութիւնն ստանալ . իսկ արդէն շէնքուածներն ալ պէտք է ըստ կարեւորն յարմարցնել ողջաբանի կանոնաց :

Սոյն 3 յօդուածներն ալ աւանց որ և է

գիտազուրկեան հետզհետէ բուժի դրուելով, միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱՆ Ժողովին :

Կնայեալ յօղուածոց բնութիւնը յառա-
ջիկոյնն մալալ:

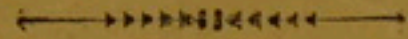
Ստեանը գոյուեցաւ ծամն 10 լն:

ԱՏԵՆԱԳՊԻՐ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ

Ս. Սրախաչեան

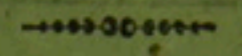
Կորեան

[Faint, mostly illegible text in the left column, appearing to be bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, mostly illegible text in the right column, appearing to be bleed-through from the reverse side of the page.]

ԿՐՐՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1 . Խորհն	Եպիսկ .	Մխիթարեան	Ա. ԱՅՆԱՊԵՏ
2 . Յակոբ	Վարդ .	Փարսադեան	Ա. ԱՅՆԱՊԵՏ
3 . Գէորգ	Ա.գ. Բ.	Արծրունի	Բ. ԱՅՆԱՊԵՏ
4 . Խաչատուր	» »	Տ . Գարրիշեան	Բ. ԱՅՆԱՊԵՏ
5 . Գարրիշեալ	» »	Չիչեքեան	
6 . Յովաննէս	» »	Մկրեան	
7 . Արտատակէս	» »	Քարակեօճրեկի	
8 . Պետրոս	» »	Փարսադեան	
9 . Իգնատիոս	» »	Մանաթեան	
10 . Գրիգոր	» »	Ալթեան	
11 . Աթանաս	քհնյ	Ս . Խաչ Ղաւջ	
12 . Մեսրոպ	»	Երէցեան	
13 . Միքայէլ	»	Պաղտոս	
14 . Զարարիա	»	Բերայի	

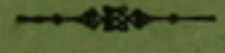
ՀԱՅԿԱՅԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՍՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՍՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Ստորագրւած է 1880 թ. Դեկտեմբերի 15 օրը
Եպիսկոպոս Գրիգոր Ալթեան

1	Գրքի մասին	1
2	Գրքի մասին	2
3	Գրքի մասին	3
4	Գրքի մասին	4
5	Գրքի մասին	5
6	Գրքի մասին	6
7	Գրքի մասին	7
8	Գրքի մասին	8
9	Գրքի մասին	9
10	Գրքի մասին	10
11	Գրքի մասին	11
12	Գրքի մասին	12
13	Գրքի մասին	13
14	Գրքի մասին	14
15	Գրքի մասին	15
16	Գրքի մասին	16
17	Գրքի մասին	17
18	Գրքի մասին	18
19	Գրքի մասին	19
20	Գրքի մասին	20
21	Գրքի մասին	21
22	Գրքի մասին	22

ԳԻՆ 2 ՂՐՈՒՇ

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍՆՅՈՒԿԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ ԾԱԽՈՒՅ ՅՍՏԿԱՑԵՍԼ

Կը ծախուի ի Դիւանատան Գատրիարքարանի . և Ղալաթիոյ Ս
ԼՈՒՍԱԼՈՐԻՆՆ ԵԿԵՂԵՑԸՅՈՅ ԲԱՆԿԱՂԸ և Հայ գրալատարաց քով .

